YENİ UFUKLAR

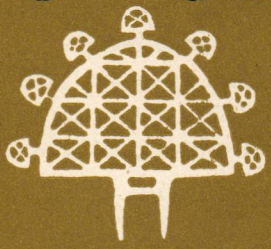

Eidos ..... Azra Erhat
Yunan Ozanlarından Çeviriler ..... Oktay Rıfat
Moby Dick ..... Mina Urgan
Doğu-Batı Yaklaşması ..... Maurice Duverger
Irk Ayrımı ..... Eljah Muhammed
Irk Ayrımı ..... Malcolm, M.L. King
Tiyatro Eleştirmenleri Üzerine ..... Alec Guinness
Eskizler ..... Muzaffer Erdost
Tiyatro Eleştirmeni Aranıyor ..... Suat Taşer
Kavel Olayı ..... Azime Karabulut
Eleştirmenin Eksiği ..... Günel Altıntaş

CİLT : 13
SAYI : 145

HAZİRAN
1964

YENİ UFUKLAR

Aylık sanat, düşün
dergisi
Kurucusu :
Orhan Burian

o

Sahibi :
Mihrinisa Günyol
Yazı işlerini fiilen idare eden:
Oğuz Arıkanlı.
İdare yeri : Boyacı Ahmet
So. Nuribey Han, oda 4 - 02
Çemberlitaş - İstanbul

o

Yazışma ve Havale
adresi :
P. K. 1034
Galata -- İstanbul

-

A b o n e :
Yıllık ..... 12 TL.
Altı aylık ..... 6 TL.

o

Bu sayıyı hazırlayan :
Vedat Günyol

o

Basıldığı yer :
Gün Matbaası
Istanbul

YIL : 1964 YENİ SAYI : 145

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜN DERGİSİ
Kurucusu :
ORHAN BURİAN

EIDOS

Bu yazı Azra Erhat'ın hazırlamakta olduğu «Homeros'ta İnsan» konulu kitaptan alınmıştır.

Azra Erhat

Güzel sözcüğü nerden gelir, bir düşündünüz mü? Gözle ilgili, göze ilişen, göze hoş görünene göz-el, güzel diyoruz. Çoğu diller güzellik kavramını görme duyusuna bağlarlar: gözle algılanan nesnenin üstünlüğü güzel sıfatı ile nitelenir. Kimi dillerde de bu kavram insanın bâzı ilkel eğilimlerinden doğmadır. Lâtince «pulcher», güzel, dinsel bir terim olsa gerek, sürüde en üstünü diye kurbanlık olarak seçilen hayvana veriliyor bu sıfat. Farsça «dilber» göze değil, gönüle çevriktir. Cermen dillerinde «schön» parlaklık gösterir, onun akrabası bir sözcük de «beyaz at» anlamına gelir. Bir ulusun görüş kaynağına varmak, düşüncesinin özünü kavramak için, onun güzellik anlayışını izlemekten daha aydınlatıcı bir yol tutulamaz.

Homeros Priamos'un kızı Laodike'yi şöyle tanımlar (III.124):

Güzellikten yana en üstünüydü Priamos'un kızları arasında. Güzellik diye çevirdiğimiz sözcüğün yunancası **«eidos»** tur. Eidos ne demek? Homeros'tan Platon ve Aristoteles'e kadar uzun bir evrim sonucunda Batı düşünüsünün temeline yerleşen bu kavram Yunan mucizesi deni-

len kültür olayının özüne ışık tuttuğu gibi, bütün belirtilerini de aydınlatır. Eidos görme anlamına gelen bir kökten üremedir. Her türlü algı, algı sonucu anlayış ve bilgi gözü esas tutan bu süreçle ilgilidir. Netekim **«eidon» gördüm**, görüş sonucunda varılan durumu dile getiren **«oida»** ise **biliyorum** demektir.

Eidos Homeros'ta görünüş, insan bedeninin üç boyutla göze görünen biçimi için kullanılır. Ne var ki bu biçim hep bir değer ölçüsü taşır. Eidos, yahut Batı dillerine FORM diye geçen yunanca «morphe» yalnız göze hoş görüneni tanımlamaya yarar. Form göze hoş görünenin tâ kendisidir, güzellik özündedir onun. Güzelin karşıtı ise biçimden yoksun olduğu için biçimsiz, çirkindir.

Eidos'un kaynağındaki bu değer ölçüsü bizi dosdoğru Platon'un «idea» kavramına götürür. Eidos ile idea aynı kökten, aynı anlama gelen sözcüklerdir. Homeros'ta eidos nasıl gözle görünenin üstünlüğünü niteliyorsa, Platon'un düşüncesinde idea akılla algılananın en üst aşamasını, yâni kavramı tanımlar. «Çoğu nesneler görülür kavranmaz, idealarsa kavranır görülmez» diyor Platon Devlet'te (Dev. VI.507 b). Bu ayırımla da dünyamızı ikiye bölüyor: bir görünen dünya var, orada her şey gölge, hayal, gerçeğin bir yansısı, eidos değil de «eidolon», görünüş değil de görüntüdür. Tek gerçek dünya kavramlar dünyasıdır, iyinin, güzelin, doğrunun idea'ları, öz biçimleri orada ışık içinde parlar. İnsan bir mağarada zincire vurulmuş gibidir, arkasına dönüp de dik bir yokuşun ucunda parlayan ışığı göremez, yalnız ışığın önünden geçen cisimlerin mağara bölmesine vuran yansılarını görür (Dev. VII). Mağara karanlığından kurtulup, gerçekleri ölümsüz birer varlık olan kavramlarıyla pırıl pırıl aydınlıkta görebilmenin tek çaresi şudur: insan, ruhunun yer yüzüne inmeden tanıdığı idealar dünyasının anılarını yaşamı boyunca canlandırmalı, düşünme, tartışma, araştırma yoluyla bu yitik dünyaya yeni baştan ulaşmaya çalışmalı. Bunu yaptı mı, bilginin son aşamasına erer, bilge olur.

Yunan düşünüsünün göze düşkünlüğü nicedir ki algılar dünyası ile kavramlar dünyası arasında bir set çek-

meye, soyutu somuttan ayırıp dile getirmeye uğraşan Platon bile başaramıyor bu işi. Bula bula soyut kavram diye karşımıza diktiği sözcük eidos'tur, yâni Homeros'un yeryüzünde en güzel biçim olarak gördüğü insan bedenini tanımlıyan sözü! Bilgenin ermeye çabaladığı yaşam ötesi gerçek de gözle algılanan ışık, Homeros'un tapındığı güneş-tanrı Helios'tur. Işık - biçim... kavramı ilk düşünen filozof yeryüzü yaşamına sımsıkı bağlı bu somut, bu maddeci görüşten sıyıramıyor kendini.

Aristoteles Platon'un idealar kuramına katılmaz. Varlığın ikiye bölünmesine karşıttır. Eidos, morphe, yâni biçim ona göre varlığın tâ kendisidir. Özle biçim varsa, ne öz biçimden ayrı, ne biçim özden ayrı olarak gerçekleşebilir. Biçimler sonsuz ve ölümsüzdür, ama maddeye sıkı sıkıya bağlıdırlar. Madde ile birleşik biçimin öylesine bir gücü vardır ki ereğe doğru yönelip kendi kendini gerçekleştirir. Algı, düşünce, akıl birer biçimdir. Maddeden arı, salt bir biçim varsa, o da tanrıdır.

İlkçağ Yunan düşüncesinin son aşamasında eidos ile tanrı ilişkisi yeni baştan kurulmuş oluyor. Uzun bir düşünce sürecinden sonra gene Homeros'a dönmüş değil miyiz? Homeros da güzeli tanımlamak gerekti mi, onu tanrıya benzetmekten başka çare bulamıyordu.

Nausikaa çakıllar üstünde rasladığı Odysseus'u babası Alkinoos'un konağına götürür. Phaiak kıralı konuğu hoş karşılar, kim olduğunu sormadan derdini dinler, yurduna dönebilsin diye elli iki kürekçiyle bir gemi donatır, bu arada gönlünü avutmak için yarışlar, güreşler düzenler. Ama Odysseus neşesizdir, oturduğu yerden bakar oyunlara, canı hiçbirine katılmak istemez. Pehlivan Euryales onu kışkırtmak için ağır yergilerle meydan okur: «sen, besbelli, bir yiğit değil, alış veriş peşinde koşan bir gemicisin» der. Bu söze Odysseus'un tepesi atar, Euryales'e sert bir karşılık verir (8.166):

«Hiç de sözünü bilmiyorsun, delikanlı,
aklın bir karış havada senin.
Tanrılar **hoşa giden** herşeyi birden vermiyor insana,
boybos, akıl, söz ustalığı bir adamda toplanmıyor.

Kimine tanrı **güzellik** vermemiştir,
ama öyle **güzel** konuşur ki,
bütün **gözleri** çevirir kendine,
ölçülü biçili sözleriyle halka **beğendirir** kendini,
bir tanrı gibi **bakarlar** ona geçtiği her yerde.
Kiminin de tanrılara **denktir güzelliği,**
ama konuşması hiç **hoşa gitmez.**
Sen de öyle, bir tanrı gibi **güzelsin,**
ama kafadan yana züğürtsün.»

Bu parça Homeros'un güzellik anlayışını kesinlikle dile getirir. On iki dizenin üçünde eidos sözcüğü geçiyor, birinde morphe, ikisinde de hoşa gitme, beğeni anlamına gelen «kharis». Tanrı vergisi sayılan bu değerler iki alanda beliriyor: beden güzelliği olarak insanın dış yapısında ve düşünme ile konuşma yetisi olarak iç yapısında. Belli ki tamam insan her iki tanrı vergisinden pay alandır. Ama ozan bu yetkinliğe pek az insanın erişebileceği kanısında. Bu görüş Homeros'a özgü mü? Değil. İnsan üstüne düşünenlerin hemen hepsi insan niteliklerini fizik ve moral diye ikiye ayırarak, ya birine, ya öbürüne, daha çok değer verirler, ama her iki ulamda da yetkinliğe az raslandığı görüşünde birleşirler.

Burada Homeros'a, Yunana özgü bir görüş varsa, o da değer ölçüsünün hep göze göre biçilmesidir. Eidos, morphe biçim güzelliğidir. Biçim güzelliğini her düşünür fizik yapıya değer ölçüsü olarak alabilir, ama moral değerler söz konusu olunca biçime baş vurmak kimin aklına gelir? Oysa Homeros'un dünya görüşünde tanrı bedene olduğu gibi sözlere de morphe bağışlar. Öylesine gözle görülür bir yeti ki bu, güzel konuşanın uyandırdığı beğeni bile bakma-görme süreciyle dile getiriliyor (bütün gözleri çevirir kendine - bir tanrı gibi bakarlar ona geçtiği her yerde). Aynı plâstik değer ölçüsü bedene de, akla da uygulanmaktadır. İşte Homeros'a özgü bir tutum. Yunan dünya görüşünün bu özelliğine başka hiçbir dünya görüşünde raslanmaz.

UYKUSUZLUK

Güzel Gamella olmadı mı koynunda,
Döşeğinde bir o yana, bir bu yana,
Sabaha dek kıvranırsın Crinagoras;
Bu sefer de yorgunluktan uyku tutmaz!

Crinagoras
(İ.Ö. I. Yüzyıl)

KADEH

Kadeh mutlu, usul usul gülümsüyordu;
Dudağına değmişti, istekler içinde,
Kuşlar gibi cıvıldıyan Zenofila'nın.
Dayasa ağzını ağzıma, bir solukta,
Benim de bütün canımı çekse n'olurdu!

Meleagros
(İ.Ö. II. Yüzyıl)

GÖZ YAŞLARI

Sen istediğin kadar ağla, inanmam
Göz yaşlarına Filenis!
Tutalım ki beni çok sevdiğin doğru;
Bugün ben, yarın başkası;
Koynunda kim varsa en çok sevdiğin o!

Posidippos
(İ.Ö. III. Yüzyıl)

GÜLLÜ KIZ

Gül mü satıyorsun güzel, kendini mi?
Yoksa güllerle birlikte kendini mi?
Sen güllerden daha güzelsin gülcü kız!

Dionisios
(Yaşadığı tarih de, kim olduğu da, bilinmiyor.)
Çeviren :

Oktay Rifat

MOBY DICK

Mina Urgan

Herman Melville'in gençlik yılları, **Moby Dick**'in nasıl meydana geldiğini anlamak bakımından bir haylı ilginçtir. 1819'da New - York'da doğan Melville, hali vakti yerinde, iyi bir ailenin oğluydu. Kültürlü bir adam olan babası, birçok para sıkıntıları çektikten, tamamiyle iflâs ettikten sonra delirerek öldü. Melville'in annesi, yedi sekiz çocukla ve bir yığın borçla dımdızlak kalmıştı ortada. Babasını kaybettiği sırada, Melville daha oniki yaşındaydı. Ancak onbeş yaşına kadar okula gidebildi. (Edebiyat alanında yaratıcı olmak için, gerçek anlamda bilgi gerektiği halde, akademik eğitimin hiç de şart olmadığını gösteren bir örnek daha bu). Ailesinin para durumu yüzünden, onbeş yaşında hayatını kazanmak zorunda kalan Melville, çeşitli işler yaptı: Bir bankada, ağabeyinin kürkçü dükkânında, bir çiftlikte çalıştı. Bir ara öğretmenlik etti. Sonra, 1837'de, onsekiz yaşındayken, Liverpool'a giden bir gemide iş buldu. Bu ilk yolculuğunu, daha sonraları çıkan **Redburn** (1849) adlı romanında anlatmıştır. Amerika'ya döndükten sonra, gene bir süre New-York'da öğretmenlik etti. Ama deniz özlemi içine bir defa yerleşmişti artık. Herman Melville'in içi içine sığmıyordu. (1846) anlatmıştır. Ama ne çare ki, bu güzelim adada pek lamadan, Güney denizlerine giden Acushnet adlı bir balina gemisinde tayfa oldu. Bu gemide bir buçuk yıl çalıştıktan sonra, Herman Melville bir arkadaşı ile birlikte, gemiden ayrılıp, Marquesa adalarının birinde kaldı. Orada geçirdiği günleri, ilk yayınlanan eseri **Typee**'de (146) anlatmıştır. Ama ne çare ki, bu güzelim adada pek hoş kızlar olduğu gibi yamyamlar da vardı. Orada bir çe-

şit tutsak olarak bir ay kaldıktan sonra, Melville, Avustralya'dan gelen bir ticaret gemisine binerek kaçtı. Ama bu gemide uzun zaman kalmadı. Pasifik okyanusu adalarının büyüsüne iyice kapıldığı için, Tahiti'ye gelince gemiye dönmedi. Tahiti'deki hayatını da, ikinci çıkan romanında, **Omoo**'da (1847) anlatır. Gene bir balina gemisinde tayfalık ederek, oradan ayrıldı, Hawai adasına, Honolulu'ya geldi. Oradan Amerikan donanmasının bir gemisine tayfa olarak girdi, on ay kadar da bu gemide çalıştı. Bahriye erlerinin bir haylı çetin hayatını **White-Jacket**'de (1850) anlatır.

1844 yılının sonlarına doğru, Herman Melville denizden vazgeçti. Çeşitli serüvenlerle geçen bu yolculuklarında çok görmüş, çok öğrenmişti. Daha sonraları **Moby Dick**'de dediği gibi, eğitimini tayfalık ederek tamamlamış, tek bildiği Yale ya da Harvard üniversiteleri bu gemiler olmuştu. Bu üç dört yıl, bilhassa balina gemisinde geçirdiği onsekiz ay, Moby Dick'in temelini kurmuştu.

Herman Melville'in gençliği ne kadar renkli, serüvenli, hareketli ise; yirmi beş yaşından sonraki hayatı da, görünüşte o kadar durgun, can sıkıcı, hareketsiz geçmiştir. Ama Melville o heyecanlı denizci hayatına bir son vermeseydi, hiç yazamayacaktı belki de. Oysa yazmağa başlamıştı artık. **Moby Dick**'i sunduğu arkadaşı ünlü yazar Nathaniel Hawthorne'a bir mektubunda, yirmi beş yaşına kadar kendinde hiçbir gelişme olmadığını, hayatının ancak yirmi beşinden sonra başladığını söylerken bunu belirtmek istiyordu her halde. 1846 ile 1850 arasında, Melville, yarı-otobiografik beş kitap yayınladı: **Typee**, **Omoo**, **Mardi**, **Recburn** ve **White-Jacket**. Bunlar sayesinde bir haylı ün sağladı kendine. Ama ne gariptir ki, 1851'de ilk olarak İngiltere'de yayınlanan asıl büyük eseri **Moby Dick**, hiç de bu ilk romanları kadar tutulmadı. **Moby Dick**'den bir yıl sonra çıkan, kusurlarına rağmen bir haylı orijinal ve ilgi çekici bir kitap olan **Pierre** ise, düpedüz bir fiyasko oldu.

1847'de evlenen Melville, Massachussetts'de bir çiftliğe çekilip, onüç yıl orada sessiz sedasız oturdu. Karısını, dört çocuğunu geçindirebilecek kadar para sağlayamıyor,

çok sıkıntı çekiyordu. Gene Hawthorne'a yazdığı bir mektupta, durumundan acı acı şikâyet eder: «Dollarların onu lânetlediğini», sırf kazanç için kitap yazamadığını, değerli bir kitabın da insana para getirmediğini, şu sırada Kutsal Kitabı yazsa bile, gene sokaklarda açlıktan öleceğini anlatır. Melville, bir ara konferanslar vererek para kazanmağa çalıştı. Derken, 1863'de New-York'a taşındı, kendine iş aradı. Üç yıl sonra, kırk yedi yaşındayken, gümrük müfettişi olarak, pek az para getiren küçük bir memuriyet buldu ve on dokuz yıl bu işde kaldı. Yirmi beş yaşına kadar dünyanın denizlerinde cirit atan Melville, hayatının son kırk yedi yılında ancak üç kere yolculuk etti. 1849'da **Moby Dick** İngiltere'de basılırken Avrupa'ya gitti, Londra'ya ve Paris'e uğradı. Bir ara, kaptan olan kardeşinin gemisinde Pasifik Okyanusunda yolculuğa çıktı. 1856'da da, kayınpederinin verdiği parayla, Kudüs'e bir haç seferi yaptı. Bindiği gemi bu arada dört gün İstanbul'da kaldı. İlk iki gün kesif bir sis olduğu için, Melville hiçbir şey görememiş, ancak sahilde köpeklerin havladığını duymuştu. Sis dağılınca İstanbul'un manzarasına hayran oldu. Meselâ Büyükdere'den bakınca Boğazın ne kadar güzel olduğunu anlatır mektuplarının birinde. Ama her nedense, İstanbul'un ona bir kasvet duygusu, bir bunalım verdiği de anlaşılıyor. Sokaklarda, karanlık, korkunç, trajik bir hal görüyor. Sanki her birinde kendini asan bir adam varmış gibi, çoğu evlerin yıkık, çürük ve korkunç olduğunu söylüyor. «Binbir direkli sarnıç» dediği Yerebatan sarayında, bir cinayete kurban gitmek korkusuna kapılıyor. Kapalı Çarşıdaki insan kalabalığı, yangın yerleri, mezarlıklar, müthiş sarsıyor Melville'i. Mektuplarının birinde, bir cenaze alayının peşine takıldığını, bu arada bir mezarın üstüne kapanmış, ağlayan bir kadın gördüğünü anlatıyor; bu kadının ağlayıp inlemesini bir türlü unutamadığını, yirmi yıl sonra bile rüyalarına girdiğini söylüyor.

Otuz yaşından sonra Melville yazar olarak ününü tamamiyle kaybetmişti. Zaten az da yazıyordu artık. **Israel Potter** (1835), **The Confidence Man** (1857), yayınladığı dört şiir kitabı hiçbir ilgi uyandırmadı. **The Piazza Talees**

(1856), içinde «Bartleby the Scrivener,» «Benito Cereno,» «The Encantadas» gibi eşsiz hikâyeler olmasına rağmen, aynı kayıtsızlıkla karşılandı. En son ve bize kalırsa **Moby Dick**'den sonra en güzel eseri **Billy Budd**, ölümünden ancak otuz üç yıl sonra, 1924'de yayınlandı. Melville 1891'de, yetmiş iki yaşında öldüğü zaman, büyük bir yazarın göçüp gittiğinin hiç kimseler farkına bile varmadı Amerika'da.

Birçok dahiler gibi, Melville de kendi yaşadığı çağın sınırlarını iyice aşmış, çoğu çağdaşlarının kavrayamayacağı bir eser vermişti. Ama iyiki, ne sanat, ne de edebiyat alanında, hiçbir gerçek değer, temelli olarak güme gitmez bu dünyada. Netekim birinci dünya savaşından sonra, Amerikalı ve Avrupalı okuyucular Melville'i yeniden keşfettiler. Ve işte o zaman kıyametler koptu. Yalnız önemsenmeyen **Moby Dick** değil, Melville'in bütün kitapları yeniden yayınlandı; onun üstüne yüzlerce makale, arka arkaya kitap yazılmağa başlandı. 1919'da, yâni yazarın doğumunun yüzüncü yıl dönümünde başlayan bu merakın, gelip geçici bir moda olmadığı da besbelli; çünkü onun gerçekten de hakkettiği bu ün, günden güne artmaktadır.

Pequod adlı bir balina gemisinin son yolculuğunu balinaların nasıl avlandıklarını, geminin sonunda nasıl battığını anlatan **Moby Dick**, ilk bakışta denizlerde geçen bir macera romanı sanılabilir. Ama insan **Moby Dick**'i okudukça, okuduklarını düşündükçe, kitabın derinliğini, gerçek anlamını sezmeğe başlar. Gerçi bu derinliği, bu gerçek anlamı sezemeyenler, balina avıyla ilgili, heyecanlı bir macera romanı olarak, gene de **Moby Dick**'in pek âlâ keyfini sürebilirler.

Zaten bâzı büyük eserler, adetâ iki katlı gibidir. Üst kat, yâni yüzeydeki kat, çoğunun anlayacağı cinstendir. Eserin asıl büyüklüğünü yapan alt katın anlamını ise, herkes kolay kolay kavrayamaz. Ne demek istediğimizi daha iyi açıklamak için, birçok büyük eserleri, bu arada **Hamlet**'i örnek verebiliriz. Hamlet'in kendisi, psikolojik bakımdan, dünya edebiyatının en kompleks, en çapraşık karakterlerinden biridir. Shakespeare'in tragedyası yo-

ğun bir şiir ve düşünceyle yüklüdür. İncelenmesi, anlaşılması çok güç bir eserdir. Ama kendi ülkemizde de, dünyanın her yerinde de, **Hamlet** ne zaman oynansa, herkes tiyatroya taşınır. Çünkü **Hamlet**'in gizli alt katı, okumuşları ne kadar sarıyorsa, kolayca göz önüne serilen üst katı da, en bilgisiz insanları aynı şekilde ilgilendirebiliyor. **Hamlet**'in konusunu bir düşünelim: Bir adam kendi öz kardeşini, kulağına zehir dökerek uykusunda öldürüp, yengesiyle evleniyor, kardeşinin tahtına yerleşiyor - yâni hem zina hem cinayet. Öldürülen kıral hortluyor, oğlunu öc almağa zorluyor. Güzelim bir genç kız ıztıraptan çıldırıyor, derelerde boğuluyor. Boğulan kızın erkek kardeşiyle âşığı, kızın mezarının içinde, cenaze töreni sırasında, döğüşüyorlar, ucu zehirli meçlerle düellolar yapılıyor, zehirli şarap kadehleri hazırlanıyor, altı kişi gözümüzün önünde can veriyor, v.s. İşte **Hamlet**'in üst katı, bu tüyler ürpertici melodramdan başka bir şey değil. Aynı şekilde **Moby Dick**'in üst katı da, avcılar için fena biten bir balina hikâyesi, bir macera romanından başka bir şey değil.

Oysa bu görünürdeki üst katı bırakıp, eserin biraz derinliğine inince, bu kitaba «roman» demenin bile ne derece doğru olduğunu düşünmeğe başlarız. Roman deyince, insanın aklına âşk geliyor, kadın geliyor. Oysa aşkın, kadının hiçbir yeri yok bu kitapta. Üstelik de bir aşk hikâyesinden fazla bir kin hikâyesi olan bu kitap, birçok bakımlardan roman türünün sınırlarını fersah fersah aşıyor, çok değişik, çeşitli yönler gösteriyor.

İlk dikkatimizi çeken şey, **Moby Dick**'in güçlü bir realizm yönü oluşudur. Herman Melville, bu balinacılık işinin içyüzünü iyice biliyordu. Hem kendi özel deneylerine, hem de okuduğu kitaplara dayanan sağlam bir bilgisi vardı bu konuda. **Moby Dick**'de dediği gibi, hem kitaplıklar içinde yüzmüş, hem de okyanuslarda yelken açmıştı. Böylece - en küçük ayrıntılarından tutun da bir balinanın bir gemiyi batırabilmesine kadar - hiçbir şey uydurma değildir bu kitapta. Gerçekten balinalar koskoca gemileri batırabiliyorlardı. Netekim bir balina 1820'ye doğru, Essex adlı bir gemiyi batırmıştı. Batan geminin

ikinci kaptanı Owen Chase'in bu konuda yazdığı kitap, kendi oğlu tarafından yakın ahbabı olan Melville'e verilmişti. İşin daha garibi şu ki, **Moby Dick** çıktıktan iki üç hafta sonra, bir balina Ann Alexander adlı başka bir gemiyi batırmış, Melville de haberi duyunca, bu Moby Dick'in işi olsa gerek diye şakalaşmıştı. Üstelik, korkunç gücü, saldırganlığı, kötülüğü, bembeyaz oluşu, hattâ adı bakımından tıpkı Moby Dick'e benzeyen Mocha Dick diye başka bir balina da Pasifik okyanusunda ün salmıştı o sıralarda. Mocha Dick sonunda yakalanmış, ama onun yüzünden otuz kişiden fazla ölmüş, ondört balina sandaliyle dört gemi batmıştı. Tayfalara göre bu deniz canavarı, düpedüz bir balık değil, okyanusların bir ifriti gibi bir şeydi. 1839'da Jeremiah Reynolds'un **Knickerbocker Magazine**'de Pasifik okyanusunun Beyaz Balinası üstüne yazdıklarını Melville'in de okuduğu ve Moby Dick'in asıl örneğinin bu Mocha Dick olduğu besbelli.

Aynı realizmi, kitabın doğrudan doğruya zooloji ile ilgili diyebileceğimiz bölümlerinde de görürüz. Bu parçalarda Melville, balinagillerin çeşitlerini, balinanın iç ve dış yapısını, davranışını, biçimini, boyunu bosunu, balinadan çıkan ispermeçet yağını, avlama tekniğini ve bunlara benzer birçok şeyleri uzun uzadiye anlatır. Bu parçaları sıkıntılı sanıp atlayanlar çok yanılıyorlar. Çünkü Melville, çoğu zaman, en özlü, en güzel düşüncelerini buralara koymuş, Newton Arvin'in dediği gibi, eşsiz bir ustalıkla zooloji ile şiiri birbiriyle kaynaştırmanın yolunu bulmuştur. Meselâ balinanın neyle beslendiğini anlatan ve pek can sıkıcı sanılabilecek 58 inci bölümün sonunda şöyle bir parça vardır : «Hiçbir acıma duygusuna kapılmıyor, hiç bir kuvvete boyun eğmiyor deniz. Binicisini sırtından atmış azgın bir savaş atı gibi, başıboş deniz, nefes nefese bütün dünyaya saldırıyor. Suların ne kadar kurnaz olduğunu düşünün bir kere. Orada en çok korku uyandıran yaratıklar bile, çoğu zaman göze görülmeden, mavilerin en tatlısında kendilerini haince gizleyerek, suyun altında kayıp giderler. Denizde yaşayan en amansız yaratıkların şeytanca parlaklığını ve güzelliğini - meselâ bâzı cins köpek balıklarının o zarif ve hoş biçimini de

bir düşünün. Denizin dört bir yanında görülen yamyamlığı bir defa daha düşünün. Düşünün ki, bütün deniz yaratıkları birbirlerini yerler, dünya kurulalı beri birbirleriyle savaşıp dururlar. Bütün bunları düşünün; sonra bu yeşil, tatlı ve çok uslu toprağa bir bakın. Her ikisini de, karayı da denizi de şöyle bir düşünün. Kendi benliğinizle bu iki şey arasında garip bir benzerlik sezmiyor musunuz acaba? Çünkü tıpkı o korkunç okyanusun yeşil toprağı çerçevelediği gibi, insanoğlunun ruhunda da huzur ve sevinçle dolu bir Tahiti adası vardır; ve yarı yarıya esrarlı kalan bir hayatın bütün korkunçluğu, bu adayı çepeçevre sarar. Tanrı seni korusun! Bu adadan uzaklaşma sakın; bir daha geri dönemezsin!»

Moby Dick realist bir roman olduğu kadar, hem yapısı, hem de özü bakımından bir tragedyadır aynı zamanda. Zaten Massachussetts'deki çiftliğine kapanıp kitabı yazdığı sırada, Melville boyuna Shakespeare'i okuyordu. Shakespeare'in etkisi, üslubunda, düşüncelerinde, kişileri canlandırışında, göze batacak kadar büyüktür. **Moby Dick** yer yer, biçim bakımından bile bir tragedyayı andırır. Meselâ Kaptan Ahab'ın da, öteki kişilerin de kendi kendilerine konuştukları, böylece iç dünyalarını bize açıkladıkları uzun parçalar vardır. Hattâ kitabın bâzı bölümleri doğrudan doğruya dram tekniğiyle, çeşitli kimselerin konuştukları bir oyun sahnesi olarak yazılmıştır.

Shakespeare, en karamsar dramlarına soytarılar, komedya sahneleri koyduğu gibi, Melville'de **Moby Dick**'e birçok komik kişiler, bol bol komedya sahneleri eklemiştir. Ama bunlar gerçekten tuhaf olduğu halde, eserin genel havası, eski Yunanistan ya da Elizabeth çağının büyük tragedyalarının havasına uygundur daha fazla. Zaten birazdan göreceğiz ki, **Moby Dick, Elektra** ya da **Hamlet** gibi, bir öç alma tragedyasından başka bir şey değildir aslında. Pequod gemisinin son yolculuğunda olup bitenleri anlatan, böylece oyunda bir çeşit koro ödevini Ishmael, çok haklı olarak bu dertli geminin «kara tragedyası»ndan bahseder. Melville de kitabındaki trajik havanın ne kadar kesif olduğunu iyice bildiği için, **Moby Dick**'i bitirmek üzere olduğu sıralarda bir ahbabına yaz-

dığı mektupta, bütün kitabın bir cehennem ateşinde piştiğini söyler.

Moby Dick bir roman olduğu kadar, bir tragedya olduğu kadar bir şiirdir zaman zaman. Meselâ balinanın beyazlığını, fırtınaları, tayfunları, Pasifik okyanusunun durgunluğunu, Kaptan Ahab'ın acılarla dolu tutkusunu anlatan nice nice parçalar şiirden başka bir şey değildir aslında. İşte, Sayın Sabahattin Eyuboğlu ile birlikte kitabı Türkçeye çevirirken bu bakımdan epeyce güçlük çektik. Düz yazı iyi kötü başka bir dile çevrilebilir. Ama şiir - hele yüceliği olan şiir - bahis konusu olunca, İtalyanlar «traduttore, traditore» demekte haklı. Yani şiirin gerçek güzelliğini başka bir dilde vermek kolay olmuyor. Oysa, denizlerin hem büyüleyici güzelliğini, hem de insanda esrarlı bir korku uyandıran dehşetini, belki hiçbir şair - «Le Bateau Ivre» de Rimbaud bile - bu kadar iyi anlatamamıştır. Ünlü İngiliz yazarı D.H. Lawrence, **Moby Dick**'i deniz üstüne yazılan en büyük kitap saymakta gerçekten haklıdır. İşin tuhafı şu ki, Melville hiç farkında olmadan, bu parçaların yalnız özünü değil, dilini de şiir haline koymuştu. Amerikalı eleştirici F. O. Matthiessen, bir tek hecenin, bir tek virgülün bile yerini değiştirmeden **Moby Dick**'in bâzı yerlerini şiir biçiminde dizerek, bunu su götürmez şekilde ispat etmiştir.

Görüyoruz ki, **Moby Dick** çok değişik yönleri olan, çok zengin bir kitap: Hem realist bir macera romanı, hem balinagiller üstüne bilimsel bir inceleme, hem balina avıyla ilgili teknik bir eser, hem güldürücü sahneleri olan bir tragedya, hem de bir şiir yer yer. Ama bütün bunlardan fazla, **Moby Dick** büyük bir epik, büyük bir deniz destanı bize kalırsa.

Çoğu epikler bir savaşı anlatır. **Moby Dick** de bir savaş destanıdır. Tanrısız diyebileceğimiz bir evrende, bütün kötü güçlere karşı, bir tek insanın, Kaptan Ahab'ın açtığı umutsuz bir savaşın, yenilgiyle biten bir savaşın destanı.

Yıllardır bütün güney denizlerine dehşet salan Moby Dick adlı bir beyaz balina, yaşlı bir kaptanın, Kaptan Ahab'ın bacağını koparmıştır. Kaptan Ahab da, uçsuz

bucaksız okyanuslarda bu deniz canavarını bulmak, onu avlamak, onu öldürmek istiyordur ille. Ama Ahab Kaptanın tutkusu, Moby Dick'den şahsen öç almak, sakat kalmanın acısını çıkarmak hırsı değildir yalnız. Beyaz Balina onun gözünde azgın bir deniz canavarından başka bir şey olmuştur artık. Evrendeki bütün kötülüğün, tabiattaki bütün kötülüğün, toplumdaki bütün kötülüğün, insanların içindeki bütün kötülüğün bir timsali haline gelen Moby Dick, Ahab Kaptanı için için öldürmektedir. Ne gariptir ki, İngiliz şairi ve ressamı William Blake'in, **Moby Dick**'den 50 - 60 yıl önce yayınlanan **America** adlı şiirinde, «Güney denizinde ruhumu içip tüketen bir balina görüyorum» diyen bir mısraı vardır. Ahab Kaptan için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Moby Dick sanki ruhunu içiyordur onun da: «Ahab, çılgınlık nöbetleri arasında, bedeninde ve ruhunda duyduğu bütün acıları, Balinadan ayrı düşünemez olmuştu. Ahab için, yeryüzündeki bütün kötü güçler, ete kemiğe bürünmüştü Beyaz Balinada. Bu kötü gücler sanki Ahab'ı kemirdikce kemirmiş, yüreğinin ve ciğerinin yarısını yemiş bitirmişti. İnsanı aşan bu kötülük, dünya yaratılalı beri vardı. Çağımızın Hıristiyanları bile, dünyanın yarısını bu kötü günlerin eli altında görürler. Eskiden Doğuda, onların heykellerini yaparlar ve şerlerinden kurtulmak için taparlardı onlara. Ahab diz çöküp tapınmıyordu bu kötü güclere. Tam tersine nefret ettiği Balinada onları somut olarak görüyor; ve sakat bedeniyle üstüne saldırıyordu onların. İnsanı delirten, içini kemiren ne varsa; her şeyin dibini kurcalayan ne varsa; içinde kötülük bulunan hangi gerçek varsa; sinirleri bozan, beyni cendereye sokan ne varsa; hayatta ve düşüncede iblisce ne varsa, dünyada kötü diye ne varsa; çılgın Ahab bunların hepsini Moby Dick'de gözle görülür, üstüne saldırılır bir hale getiriyordu. İnsanlığın Âdem'den beri duyduğu bütün öfke ve kin, sanki Balinanın beyaz kamburu içinde toplanmış gibiydi.»

Görüyoruz ki, Melville, Moby Dick'in Kaptan Ahab için tam ne temsil ettiğini burada açıkca anlatmış; hattâ kitabının başka bir yerinde, Beyaz Balinanın bir allegori olmadığını da söylemiştir. Gelgelelim Moby Dick ça-

ğımıza yeni bir «mythos» kattığı için, her eleştirici onun değişik bir yorumunu yapmıştır: Meselâ Van Wyck Brooks'a göre, Moby Dick, **Beowulf** destanındaki canavar Grendel gibi, tabiatın vahşi güclerinin bir sembolüdür; William S. Glein'e göre, kaderdir; Henry Pommer'e göre, Tanrıdır; William E. Sedgewick'e göre, evrenin çözülmez sırrıdır; hattâ Aileen Wells Parks'a göre, para ve ağır endüstriye dayanan sömürücü sınıftır. Leon Howard'ın dediği gibi, çağımızın aydınları en çok neden korkuyorlarsa, onu görmüşlerdir Moby Dick'de. Bu arada Freud'cular ve Joung'cular da Moby Dick'in psikanalize dayanan yorumlarını yapmışlardır. Meselâ Mumford, onun bilinç-altı olduğunu; Newton Arvin, nefret edilen baba otoritesinin ve baskısının bir sembolü olduğunu ileri sürmüşlerdir. D.H. Lawrence ise, tabiî, Moby Dick'i beyaz ırkın psikolojik bakımdan kaybettiği cinsî gücün bir sembolü olarak görmüştür.

Ama Kaptan Ahab için, Moby Dick her çeşit kötülüğün bir sembolünden başka bir şey değildir; ve ona karşı duyduğu kin öylesine korkunçtur ki, sözde aşktan delirenler olduğu gibi, Kaptan Ahab da kinden delirir. Hattâ bacağı ilk koptuğu sıralarda, onu yatağına sıkı sıkı bağlamak zorunda kalırlar. «Böylece bir deli gömleği içinde, çılgın fırtınalar beşiğinde sallanıp durduğunu» söyler Melville. Ama düpedüz delilik diyebileceğimiz bu durum kısa bir süre sonra geçtiği halde, Ahab gene de için için deli kalmıştır. Kendi de bilir bunu: «Ben deliliğin delirmiş şekliyim» der.

Ahab bir delidir; çünkü artık Ahab bir tek düşünceye saplanmış, bir tek tutkusu olan, Moby Dick'i öldürmekten başka bir şey düşünemeyen bir monoman olmuştur. Yazar, Ahab'ın cinnetini iyice belirtmek için, onu başka bir kaptanla karşılaştırır: Moby Dick, Ahab'ın bacağını kopardığı gibi, bu kaptanın da kolunu koparmıştır. Ama Samuel Enderby adlı geminin kaptanı, normal bir tepki göstererek, bu canavarı değil aramak, bucak bucak kaçıyordur ondan. Melville, Ahab'ın saplantısının anormal olduğunu, hattâ düpedüz paranoiak bir hâl olduğunu bütün kitap boyunca gizlemez. Şu da var ki, Melville'e göre,

acı çeken bütün büyük adamlar, Kaptan Ahab gibi ruh hastasıdır aslında.

Ahab, hayatının biricik amacını gerçekleştirmek, Moby Dick'i öldürebilmek için, Tanrı ile de, insanlarla da bağını koparmıştır. Gencecik karısını, ihtiyarlığında doğan küçük çocuğunu bırakmış; kendisini oyalayabilecek, avutabilecek her şeyden sıyrılmış, yıllardır içtiği piposunu bile denize atmıştır. Ahab, yalnızlığın umutsuz kıraçlarındadır artık.

Oysa Ahab insanları sever; bu yalnızlığın acısına dayanamaz zaman zaman. Onun çılgınlığını önlemeğe çalışan, namuslu ve aklıbaşında bir insan olan ikinci kaptana yalvarır: «Yaklaş! Yanıma gel, Starbuck. Bir insan gözünee baksın gözlerim. Denizi, gökleri seyretmekten daha güzel; Allahı görmekten daha güzel bir insan gözüne bakmak.» Balina sandalından atladı diye, cezalandırılmak için uzun zaman denizde bırakılan ve bu yüzden aklını oynatan küçük zenci Pip'e, acımayla karışık derin bir sevgi duyar Kaptan Ahab. Bambaşka şekillerde her ikisi de deliren bu yüce ihtiyarla bu zenci çocuğu arasındaki bağ, Kıral Lear ile küçük soytarısının sevgisi kadar dokunur bize. Ama Ahab, bu sevgiye de karşı koyar; çünkü saplantısı, monomanisi, onu insanlığın sınırları dışına sürüklemiş, tam bir yalnızlığa mahkûm etmiştir.

Ahab'ın gururu, yalnızlığı kadar korkunçtur. Moby Dick'i dünya okyanuslarında kovalarken, hiçbir kimseye borçlu olmak istemediği gibi, ilme, fenne bile borçlu olmak istemez. Gök cisimlerinin yüksekliğini ölçmeğe yarayan araçı, sekstantı, güverteye fırlatıp paramparça eder. Bir Yunan tanrısı kadar gururlu olmakla övünür. Güneş kendisini hor görse, güneşe bile el kaldıracağını söyler. Milton'un **Paradise Lost**'unda Tanrıya baş kaldıran Satan kadar mağrurdur Ahab. Ama gururu acılarla doludur. Kierkegaard, «meydan okuyan umutsuzluktan» bahseder. Ahab'ın gururu da meydan okuyan bir umutsuzluktur aslında.

Melville birbirine zıt iki sıfat kullanarak, Ahab'ın

tam ne olduğunu bize anlatır: Tanrısız, Tanrı gibi bir adam der Ahab için. Dindarların gözünde Ahab Tanrısızdır; çünkü kötü gücleri yeryüzünden yok etmek, hesapca Tanrının ödevi olması gerekir. Ahab bu işi kendi üstüne almakla, Tanrıyı inkâr etmiş, kendi kendisini tanrılaştırmıştır. Zaten Ahab'ın dinsiz sayılması gerektiği adından bile anlaşılır; çünkü Kutsal Kitaba göre, Israel hükümdarlarının en güçlülerinden biri olan Kıral Ahab, karısı Jezebel'e uyarak, putlara tapmış, Tanrıya karşı gelmiştir.

Ahab her bakımdan tam mânasiyle lânetli bir insandır. Hattâ bu lânetin damgasını yüzünde taşır gibidir. Melville onu anlatırken der ki: «Kır saçlarının arasında başlayan, soluk, upuzun bir yara izi, yanık esmer yüzünün bir yanından boynuna inip, ceketinin yakası altında kayboluyordu. Bu yara izi, ulu bir ağacın dimdik gövdesini yukardan aşağı diklemesine yaran bir yıldırım izine benziyordu.» Sanki Tanrı öfkelenip, şimşekle çarpmış gibidir Ahab'ı.

İşin en acı tarafı şu ki, Ahab'ın biricik amacı, kötülüğü evrenden silip süpürme amacı bir monomani halini alıp, onun içini korkunç bir kin, bir öc alma hırsı ile doldurunca; onu insanlığın da, tabiatın da sınırları dışına sürükleyince, Ahab hiç farkına varmadan, yıkmak istediği kötü güçlerin eline düşmüştür. Fedallah ile arasındaki esrarlı bağ bu bakımdan çok mânalıdır. Gizlice gemiye alınan ve bir insandan çok, cehennemden çıkmış tabiatüstü bir varlığa benzeyen Fedallah, Ahab'ın karanlık gölgesi, kötü meleği gibidir. Beyaz Balinayı öldürmek tutkusu, Ahab da olduğu kadar şiddetlidir onda da.

Demek Ahab, bir tek düşünceye saplanmış, bütün insanlara karşı, tabiata karşı. Tanrıya karşı, hattâ kendi benliğine karşı savaşan bir monomandır. Ahab korkunçtur; Ahab lânetlenmiştir. Ama onun bir tanrı gibi olduğu, onda insanı büyüleyen sihirli bir güç, Melville'in dediği gibi, «acılarından gelen, anlatılmaz, dayanılmaz bir yücelik» olduğu da besbelli. Yalnız kişiliğinde değil, dış görünüşünde bile, biçiminde bile göze çarpar bu yücelik.

Melville'in dediği gibi, «alevler bütün vücudunun içini dışını yaladıktan sonra... hiçbir yeri yanmadan, sapasağlam ateşten çıkarılmış» gibidir. «İri yarı gövdesi. Cellini'nin Perseus'u gibi bozulmaz bir kalıba dökülmüş, tunçtan bir heykele» benzer. Melville, onu, yüksek tragedyalar için yaratılan, güclü, muhteşem bir varlık olarak anlatır. Gerçekten de Prometheus'u - içini kemiren atmacayı kendi düşüncesiyle yaratan bir Prometheus'u - andırır Ahab. Yüceliği bizleri büyülediği gibi, gemisinin bütün tayfasını da büyüler. Çeşitli ülkelerden, kıt'alardan gelen; ırkları, sınıfları, eğitimleri, dinleri bambaşka olan; böylece Pequod gemisinde küçük bir dünyayı temsil eden bu adamların hepsi, kaptanlarının tutkusuna kapılırlar; onlar da yanıp tutuşurlar Beyaz Balinayı öldürmek hırsıyla.

Ahab ne kadar yüce ise, bu destanın asıl kahramanı Moby Dick de o kadar yücedir. Her şey ona bağlı olduğu, onun etrafında döndüğü halde, Moby Dick'i ancak kitabın sonlarına doğru görürüz. Pequod'un karşılaştığı gemilerden birinde, deli bir tayfanın, Beyaz Balinayı Tanrının tâ kendisi sanmasına hiç şaşmamalı; çünkü bu bir balina değil, efsanelerden çıkmış, esrarlı, gerçek - dışı bir varlık, Melville'in dediği gibi, içinde yüzdüğü okyanusa büyü saçan «koca bir tanrı» dır. Moby Dick'in, akla durgunluk veren bir büyüklüğü, dayanılmaz bir gücü olduğu gibi, insanı dehşet içinde bırakan görülmedik bir güzelliği de vardır. Ahab'ın Yunan tanrılarını andırdığını söyleyen Melville, Moby Dick'i de Zeus'a benzetir, tanrılar gibi yüzdüğünü söyler: «Tatlı bir sevinç, güclü bir huzur sarar gibiydi hızla ilerleyen Beyaz Balinayı. Ak bir boğa şeklini alıp kaçırdığı genç kıza, boynuzlarına tutunan Europa'ya, o güzel gözleriyle yan yan bakan Zeus bile, Girit kıyılarındaki düğün yatağına büyülü bir hızla giderken; daha güzel, daha haşmetli, daha heybetli olamazdı o Tanrı gibi yüzen Beyaz Balinadan.»

Moby Dick meydana çıkınca, tayfaların onun üstüne anlattıkları garip hikâyelere, aralarında binlerce kilometre mesafe olan iki ayrı yerde aynı sırada bulunabileceği-

ne, hiçbir zıpkının, hiçbir insan gücünün onu öldüremeyeceğine, dünya yaratılalı beri var olduğuna, her zaman da var olacağına inanacağımız gelir nerdeyse.

Moby Dick görüldükten sonra, kitabın son üç bölümü, belki de en güzel kısmı başlar. Ahab ile Beyaz Balina arasında üç gün süren kıyasıya savaşı, Beyaz Balina kazanır, gemiyi batırır, Ahab Kaptanı da, bütün tayfasını da öldürür. Evrenin kötü günleriyle çarpışırken Ahab'ın nasıl yenildiğini bize anlatmak için, bir tek kişi, yalnız Ishmael kurtulur sonunda.

o

BİZE GELEN ESERLER :

- **Dâvâ** (Roman): Franz Kafka. Çeviren: Kâmuran Şipal, Ataç Kitabevi, No. 69, Çağdaş Yapıtla: 7, İstanbul 1964, 260 Sayfa 750 kuruş.
- **Bir Delinin Notları:** N.V. Gogol. Çeviren: Mehmet Özgül. Ataç Yayınları: 59, İstanbul 1964, 110 Sayfa 3 lira.
- **Bir Açıdan:** Mehmet Seyda. Ataç Yayınları: 54, İstanbul 1963, 71 Sayfa 2 lira.
- **Sartre Yazarlığı ve Felsefesi:** İris Murdoch. Çeviri: S. Hilâv, de Yayınları, Bilim Dizisi, 2, İstanbul 1964, 5 lira.
- **DÖRTMEÇ** (Bir Fars): Tankred Dorst. Çeviren: Behçet Necatigil, de Yayınları, Tiyatro Kitapları: 19, İstanbul 1964, 2 lira.
- **UZAY GÜLÜ** (Şiirler): Arif Coşkun, Yeditepe Yayınları: 138, İstanbul 1964, 45 Sayfa, 200 kuruş.
- **EDEBİYATIMIZDA İSİMLER SÖZLÜĞÜ:** Hazırlayan: Behçet Necatigil, ilâveli ikinci baskı, Varlık Yayınları, Faydalı Kitaplar: 10, İstanbul 1964, 5 lira.

DOGU - BATI YAKLAŞMASI

Maurice DUVERGER

Prof. M. Duverger'nin N.R.F. yayınevinin «İdées» dizisinde yayınlanan «POLİTİKAYA GİRİŞ» adlı eserinin özetini «LE Monde» gazetesinden aktarıyoruz.
M. Duverger, bu eserinde iki büyük toplum ve değerler sisteminin, demokratik bir sosyalizmde birleşmek üzere, biribirine nasıl yaklaşmakta olduğunu belirtmektedir.

Batılılarla marksistler, anlaşmazlıklarının çokluğuna rağmen, siyasal tutumlarında, ummadıkları derecede biribirine yaklaşmışlardır. Batılılar çeşitli ve göze batan aksaklıkları bir sahte idealizm perdesi ile örtmekten vazgeçmiş durumdadırlar. Siyasal çatışmaların oluşup gelişmesinde toplumsal-ekonomik etkenlerin temel rolü oynadığını artık kabul etmektedirler. Sadece karın doyurma tekniğine dayanan ilkel bir toplum düzeyinde bu toplumsal ekonomik etkenler özellikle coğrafya şartlarına, yani iklime ve doğal kaynaklara bağlıdır. Bunlar sonradan teknik etkenler haline gelmektedirler: donatım derecesi yaşama düzeyini etkilemekte, yaşama düzeyi ise siyasal çatışmayı doğurmaktadır. Bu analiz, marksist ölçülere uymamaktadır. Fakat bu konudaki ayrılıklar da ikinci derecededir. Temel düşünce olarak Batılılar da, Sovyetler de inanıyorlar ki, teknik gelişme toplumsal kurumların evriminin temelidir. Siyasal çatışmalar ve siyasal bir bütünlüğe varma çabaları ise buna bağlıdır.

Marksistlere gelince, onlar da kültürel etkenlere da-

ha fazla önem vermeğe başlamışlardır. Alt yapı üst yapı ayırımına sımsıkı bağlı görünmelerine rağmen gerçekte, üst yapıya gittikçe artan bir etki ve erklik (otonomi) tanımaktadırlar. Şüphesiz, kültürel etkenlerin, hiç değilse toplumsal gelişmenin bugünkü durumunda, toplumsal ekonomik etkenlere göre ikinci derecede önem taşıdığını düşünmektedirler. Fakat birçok batılılar da, hiç şüphesiz ayni görüşe dayanan aynı düşünceyi taşımaktadırlar. Aslında, bu alandaki psikolojik güçlükler yabana atılamaz: zira mizaçlar ve ruhsal saplantılar, özellikle «ben» duygusu, belki de toplumsal çevreden daha çok, bilinmeyen durumlara bağlı kalmaktadır. Belki marksistler de, batılılar da değerler sisteminin etkisine gereken önemi vermemektedirler. Yarar gözetmeyen inançlar, idealler, büyük emeller toplum içinde derin siyasal roller oymaktadırlar. Yaşama düzeyinin yükselişi bütün insanları **primum vivere** (önce yaşamak) derdinden kurtarıp **deinde philosophari** «sonra bilim ve felsefe ile uğraşmak» durumuna getirdikçe, değerler sisteminin etkisi daha da artmaktadır. Her iki öğretinin de bu yönde yanlış bir tutumu vardır: fakat bu yanlış tutum onları ayırmaktan çok galiba yaklaştırmaktadır.

Savaşmaktan vazgeçip biribirini tamamlamağa geçme konusunda birbirine yaklaşma göze batar hale gelmiştir. 1980 yılında komünizme geçişi gözeten Kruşçev programlarının, Atlantiğin öbür kıyısında özlenen Americain way of life (Amerikan yaşama tarzı) na benzeyişi garip değil midir? Batılıların bolluk, rahatlık içinde, polis baskısından uzak bir toplum hayali, Sovyetlerin, komünizmin ileri devresi ve devletin ortadan silinmesi hayaline çok yakındır. İkisi de aynı aşırı iyimserliğe kapılmaktadırlar. Şüphesiz batılılarla marksistler ayni siyasal görüşü taşımamaktadırlar. Fakat berikiler de, ötekiler de, ortak yanı bulunmayan büsbütün ayrı dünyalar hayal etmiyorlar artık. Denebilir ki, temel görüşler arasındaki benzerlikler ayrılıklardan daha da fazladır.

DOĞUNUN LİBERALLEŞMESİ

Olayların aynı doğrultuda gelişmesi şimdi daha da

kuvvetlidir denebilir. Görünüşte, biraz önce de belirttiğimiz gibi, her iki taraf da -Doğu ve Batı- kendi şimdiki durumlarını iyice benimsemişlerdir. Birinin ötekinin durumuna dönmesi olası şey değildir. Gerçekte ise, köklü değişiklikler her iki tarafı da yavaş yavaş birbirine yaklaştırmaktadır. Sovyetler Birliği ile halk demokrasileri bir daha asla kapitalist olmayacakları gibi, Amerika Birleşik Devletleri ile Batı Avrupa ülkeleri de asla komünist olmayacaklardır. Fakat her ikisi de, iki yönlü bir hareketle, yâni Doğunun gittikçe liberalleşmesi, Batının gittikçe sosyalistleşmesi ile, sosyalizme doğru yürür görünmektedir. Bu çift yönlü gelişmenin büyük engellerle karşılaşması, çok uzun sürmesi, zaman zaman gerilemeler yapması mümkündür. Fakat gelişme sakınılmaz görünmektedir.

Gayet tabiî, her ülke, öteki ülkenin gelişmesini kendisininkinden daha iyi görebilmektedir. Batıda, Sovyetler dünyasının, teknik ilerlemeye ve ekonomik gelişmeye dayanan gittikçe liberalleşmesi olayı anlaşılmıştır artık. Sanayileşmiş toplumlarda, rahat yaşamak mümkün olduğu gibi, rahat bir hayata kavuşmak isteği de karşı konamaz hale gelmektedir. Sosyalist devletlerin yurttaşları yaşamanın tadını çıkarmak, geçen zamanı değerlendirmek, ihtilâlin yeşerttiği ağaçların meyvasını tadmak istemektedirler. 1789 da denildiği gibi, efendi kırbacı ve polis baskısı olmadan, tam bir rahatlık ve «güvenlik» içinde yaşamak istemektedirler. Hürriyet özlemi bu rahat yaşama özleminden ayrılamaz. Herkes istediği zaman yurdundan dışarı çıkabilmek, yabancı ülkeleri gezebilmek, oralardaki eserleri görebilmek istemektedir. Herkes kendi düşüncesini belirtebilmek, düşündüğünü serbestçe söyleyebilmek, resmî görüşleri tartışabilmek, başka görüşleri de öğrenebilmek istemektedir. Kısacası, her yurttaş, devlet lokomotifi tarafından güdülen iki çelik ray arasında sıkışıp kalacak yerde, bütün, yollarda, hattâ yolların da dışında gezinmek istemektedir.

Aynı zamanda teknik gelişmenin gerekleri, karşılaştırma ruhunu, eleştirme ruhunu, yâni hürriyet ruhunu besleyen üstün ve ileri bir kültürün gelişip yayılmasını

gerektirmektedir. Yabancılarla görüşme ve işbirliği bilimsel araştırma ve yeni buluşlar için gereklidir. Stalincilik birçok alanda gecikmelere yol açmıştır. Ulaştırma ve haberleşme araçlarının gellişmesi, diktatörlükler için gerekli olan içe kapanmaya engel olmaktadır. Yakında, Sovyet yurttaşları kendi ekranlarında batı televizyonunu seyredebileceklerdir. Ve kendi hükûmetlerinin buna engel olmasını istemiyeceklerdir. Liberalleşme ağır ve güç olacaktır şüphesiz. İdareciler bunu geciktirmek için ellerinden geleni yapacaklardır. Milletlerarası bunaltılar gecikmelere, hattâ geçici gerilemelere yol açacaktır. Fakat her ekonomik ve teknik ilerleme komünizmin demokratik bir sosyalizme doğru yürüyüşünü durdurmaya engel olacaktır...

Geri kalmış ülkelerin gelecekte gösterecekleri gelişmeler içinse şimdiden kesin hiç bir şey söylenemez. Belki bâzı önemli belirtilere işaret edilebilir: «Üçüncü Dünya»nın, yâni kapitalist ve komünist blokların dışında kalan ülkelerin ilerlemesi kapitalist yolla mümkün görünmemektedir. Çünkü bu ülkelerde yeteri kadar yerli sermaye yoktur. Yabancı sermaye ise bu memleketlerde ancak çıkarı varsa, yâni sömürücü bir özellik taşıyan işletmeler kurarak, şu veya bu alandaki doğal zenginlikleri sömürerek yerleşebilir, o da yerleşeceği memlekette toplumsal bir değişiklik ummuyorsa ancak. (Orta Amerikadaki muz, Kübadaki şeker, Katangadaki elmas ve çeşitli ülkelerdeki petrol işletmeleri örnek gösterilebilir.) Bununla beraber, sınırlı bir zaman için, yabancı sermayenin bu çeşit işletmeler kurmasına izin vermek, sonra bunları millileştirmek, az gelişmiş ülkelerin donatılmasına yardım edebilir. Netekim, bu sömürücü işletmeler, polis veya asker baskısı ile kendi hükûmetlerini etkiliyemiyecek durumda olunca, az gelişmiş ülkeler bu yola sık sık başvurmaktadırlar.

Gerçekten demokratik bir sosyalizmin doğrudan doğruya kurulması ihtimali çok zayıftır. Denebilir ki fakir toplumların yapısı, demokrasinin işlemesine ve hürriyetin gelişmesine büyük güçlükler çıkarmaktadır. «Üçüncü Dünya»nın sosyalizmi şekli bakımından bir seçim yapı-

labilir. En şiddetli yolun en etkili yol olduğu kesin olarak söylenemez. Gerçi bu bakımdan Çin denemesi inkâr edilemez. Ama şu an için karşımızda başka örnek de yoktur. Demokratik bir sosyalizme geçiş için bir aşama olarak, bâzı siyasal hürriyetlere yer veren daha yumuşak bir sosyalizm düşünülebilir pekâlâ. Afrikada ve Orta Doğu'da birçok ülkeler, yollarını bu yönde aramaktadırlar. Fakat bulabildikleri söylemez daha.

BATININ SOSYALİSTLEŞMESİ

Batının sosyalistleşmesi belki de Doğunun liberalleşmesinden daha geç ve daha güç olacaktır. Fakat her halde böyle bir değişme sakınılmaz görünmektedir. Belki bu değişme marksizmin çizdiği yolda olmayacaktır. Sanayileşmiş toplumlarda sınıf çatışmaları artmaktan çok azalmaktadır. Hele işçi ihtilâlî ihtimali o kadar zayıftır ki, kimse ihtilâli aklına getirmemektedir. Hattâ proleter denen aşırı fakir işçi sınıfı ortadan kalkmaktadır. Bununla beraber, Batılıların henüz sonuçlarını ölçüp biçmez göründükleri üç temelli olay ortaya çıkmıştır: Teknik bakımdan plânlı üretimin kapitalist üretime üstünlüğü; kapitalist bir temel üzerine, kardeşliğe dayanan gerçek bir insanlığın kurulma imkânsızlığı; nihayet, kapitalist ilkelerin değerlerini yitirmeleri.

Amerikan ekonomi bilginleri bile, üçüncü sektör adı verilen bankacılık, ticaret, sigortacılık, otelcilik... gibi alanlarda kapitalizmin yetersizliğini kabul etmektedirler. Çünkü birçok kamu hizmetleri, ancak kazanç gayesinden ayrılmak ve kollektif şekilde işletilmek suretiyle toplum yararına iş görebilirler. Yâni sosyalist metodlarla. Demek ki toplumlar geliştikçe, üçüncü sektör önem kazanmakta ve ekonominin tek elden idare edilmesi gerekmektedir. Genel olarak denebilir ki, sosyalizmin kapitalizme üstünlüğü, teşkilâtlanmış bir toplumun başıboş bir topluma üstünlüğü demektir. Kapitalizm bazan, firmalar ve işletmeler içinde gayet mükemmel bir teşkilât yaratabiliyor. Fakat, yapısı gereği, bütün ülkeyi içine alan bir ekonomi bakımından yetersizdir. Önceden tedbir almak imkânları

zayıf olduğu müddetçe, hiç bir geniş ekonomi teşkilâtı mümkün değildir. Bu durumda, sosyalizm kapitalizme nisbetle zayıftır, çünkü üretimin, her alana uygulanabilecek şekilde toptan ayarlanması zordur. Bu durumda ekonomik münasebetlerin kendiliğinden ayarlanması daha elverişlidir. Ekonomik hesaplama tekniğinin gelişmesi durumu değiştirmiştir. Önceden olacağı kestirme tekniği, ne kadar kusurlu olursa olsun, en iyi ayarlamaya yol açan bir plânlamanın, serbest teşebbüs ve piyasa kanunlarına üstünlüğünü sağlamaktadır. Kaldı ki, önceden kestirme tekniğinin gelişmesi gelecek yıllarda daha da artacaktır.

Bu toptan plânlama kapitalizm çerçevesinde mümkün değildir. Her firma kendi çalışma alanı ile ilgili hesap ve incelemelere dayanan kendine özgü plânlar yapabilir. Fakat bu plânlar ister istemez yanlışlar taşıyacaktır. Çünkü tüketicilerin davranışlarını etkiliyen genel etkenleri, ham maddelerin ve el emeğinin fiyat gelişmelerini önceden kestiremiyecektir. Kapitalist sistemde plânlama ve örgütlenme, ancak bâzı üretim dallarında, şirketlerin aralarında anlaşmaları veya törst kurmaları yolu ile en üstün şekilde gerçekleşebilir. Fakat gene de bütün toplumu kapsayan bir plânlama ve örgüt yapılamaz. Yalnız siyasî iktidar, yâni Devlet, önceden kestirme ve hesaplama tekniğini her işletme alanına uygulayabilir ve hepsini içine alan bir plân yapabilir. Eğer çeşitli özel işletmeler bu plâna uymaya zorlanmazlarsa onun da önemi kalmaz. Bu zorlama ise, kapitalizmin temel direği olan özel teşebbüs hürriyetini sınırlamayı gerektirir...

Son olarak denebilir ki, Kapitalizm Batıda artık olumsuz bir meşruiyet taşımaktadır. Kapitalizmin temel ilkelerine inanç yavaş yavaş azalmaktadır. Fakat kapitalist düzen, sosyalizmin şimdiye kadar görülen şekline, yâni komünist diktatörlüğüne tercih edilmektedir. Jakobenler Cumhuriyeti Teröre vardırarak kırallığı kuvvetlendirdikleri gibi, Stalin de sosyalizmi totalitarizme vardırarak kapitalizmi kuvvetlendirmiştir. Yeni rejimlerin çocuk hastalıkları, onları demokratik bir sosyalizme götüren gelişmeleri yavaşlatmaktadır, fakat büsbütün durdurmasına imkân yoktur. Sovyetler Birliği ile Avrupadaki halk

demokrasileri gerçek demokratik bir sosyalizme ulaştıkları gün, görülecektir ki, batıdaki kapitalizmin temel dayanağı sadece totaliter komünizm korkusudur.

Kapitalizmin bir iç gelişme göstererek o günden önce ortadan yok olması ve demokratik sosyalizmin Doğudan önce Batıda kurulması daima mümkündür. Bunun için önceden kesin bir şey söylenemez.

Fakat bir şey gün gibi apaçıktır: Doğu ve Batının demokratik bir sosyalizme doğru ilerlemelerindeki benzerlik! «Üçüncü Dünya» ülkeleri de, aradaki önemli mesafeyi kapata kapata aynı yönde ilerlemektedirler. Bununla beraber, bu benzerlik ve yaklaşma şimdilik sınırlıdır. Kültür ve gelenek ayrılıkları bir gün büsbütün silinmeyecek kadar derin ve köklüdür. Yeni toplum düzenleri, eski düzenlerin yarattığı değer ve inanç sistemlerini büsbütün yok edemezler. İnsanlar geçmişlerinden kaçamadıkları gibi toplumlar da tarihlerinden büsbütün sıyrılamazlar. Görülüyor ki, marksistler önce sosyalistleşme ile başladılar, sonra sosyalizmin yarattığı çerçeve içinde liberalleşmeğe yöneldiler, Batılılar ise önce siyasal demokrasiyi kurdular, şimdi de bu yolla sosyalizme gitmektedirler. Sonuç olarak denebilir ki, Doğu ve Batı, genel teknik gelişmenin kendilerini tekdüzene zorlaması yüzünden; eninde sonunda aynı biçim bir rejimde birleşeceklerdir.

o

BİZE GELEN ESERLER :

- **ÂŞIK GARİP:** Eflâtun Cem Güney, resimliyen: Hikmet Dururer, İkinci basılış, Varlık Yayınları, Halk Kitapları: 5, İstanbul 1964, 3 lira.
- **TEVFİK FİKRET:** (Hayatı, sanatı, eserleri): Hazırlıyan: Yaşar Nabi, Varlık Yayınları, Türk klâsikleri: 5, Beşinci basılış, İstanbul 1964, 2 lira.

ELİJAH MUHAMMED

İsil adı Elijah Poole. Georgia'da doğdu. Amerika Zenci müslümanlarının dinî önderi. 21 Haziran 1963 tarihinde yaptığı bir konuşmadan :

Amerikan kara derilileri arasında bugünkü soru şudur: Adalet bize verilmeli midir? Yoksa onu almalı mıyız? Cevap evet, onu almalıyız. Ama onu doğru kaynaktan arıyorsan. Ve doğru kaynak Allah, doğruluk ve kişiliktir.

Bu üçünün dışında herşey adalet yolunda bizi bıraktı.

Biz, kara derililer için ne pahasına olursa olsun adalet istiyoruz. Biliyoruz ki barışçı yol yetersizdir. Kilise duaları, dinî şarkılar artık blues'lar gibi karşılanıyor.

Doğrusu Martin Luther King'in önderliğinde televizyonda şarkı söyleyen, şeytanlara dua eden, beyazlarla karışmak, birlikte yemek yemek, herşeyi birlikte kullanmak isteyen kolej öğrencilerine bakmak acı. Bu arada şeytanlar başını sallıyor ve hayır hayır diyor.

.....

Polis ve köpekleri bu dilenciler topluluğuna saldırdı ve onları köpek kadar bile saymadan bir yana dağıttı. Adaleti beklemeli miyiz? Herşey başarısızlığa düştü ama Allah, doğruluk ve kişilik duruyor. Allah ve doğruluk yanında birleş ve beni izle, adalet bulacaksın, para, ev, dostluk, bulacaksın ve bütün hayat boyunca bizim diyeceğimiz, bize utanç verenlerden, bizi rezil edenlerden uzak bir toprağımız olacak.

Dizlerimiz üzerine düşüp yalvarıyoruz, dileniyoruz, göz yaşlarımız kanla karışık çıkıyor her yerimizden ama dünyaca bilinen katiller (Beyazlar) en küçük acıma göstermiyor.

Şimdi, onlardan uzaklaşalım ve Tanrı'nın ve dünya yüzündeki milletlerin saygı göstereceği kendi milletimizi kuralım.

MALCOLM X

Asıl adı Malcolm Little. Omaha'da doğdu. Şimdi 37 yaşında. Amerikan Zenci müslümanlarının önderlerinden birisidir, 1960 yılında Yale üniversitesinde Elijah Muhammed üzerine yaptığı bir konuşmadan :

Afrikada kara derilinin kendine ait bir toprağa kavuşmak için attığı çığlık yaygın ve karşı konulmazdır. Tanrı onlara böyle buyurmuş ve onları özgürlük yoluna çevirmiştir. Tanrı Afrikadaki karaderiliyi bu yola çevirdiyse, o Tanrı Amerikaya, batıya doğru bakacak ve 20 milyon karaderili, ikinci sınıf vatandaş görecektir. Onlar da kendilerinin olacak bir toprak istemektedirler.

.....

Batı dünyası hastadır. Amerika hastadır. Ama Amerikadaki zenci hepsinden daha hastadır. Amerikalı zencinin bu hastalık durumu Sam Amca'nın bütün gövdesine yayılmakta ve batı dünyasının geleceğini tehlikeye düşürmektedir.

Elijah Muhammed diyor ki ancak Amerikan zencisinin durumu düzeldikten sonra Sam Amca'nın sağlığı yoluna girebilir.

.....

Sam Amca hasta, çünkü onun beyaz gövdesinde büyüyen ve ona ait olmayan bir kara ur var ve bu karalık hergün daha yayılıyor ve Sam Amca'nın iç acılarını arttırıyor. Tanrı bile bir ameliyat istiyor, 20 milyon çabukca üreyen bu zenci denilenler, gövdenin beyaz kısmından ayrılmazsa yakında Sam Amca'nın ölümüne ve yıkımına sebep olacaktır.

.....

New - York Tribune gazetesi belirtti ki (5 Şubat 1960),

11 Milyon zenci seçmenden ancak 2.700.000'i oy kullandı seçimlerde. Bu demektir ki seçmen olacak 11 milyon zenciden ancak kabaca 3 milyonu bu işe katılmıştır. Geri kalan 8 milyonu kendi istekleri ile katılmadılar. Gene de bu zenci seçmenlerinin azınlığı gelecek seçimlerde başkanın kim olacağını belirtecektir.

3 milyonluk zenci seçmenler Howard Üniversitesi profesörü Frazier tarafından belirtildiği gibi «Kara burjuvazi» dir, orta sınıf zencilerdir. Bunların ırksal gururları yoktur. Bunlar zenci politikacılar tarafından vaad edilen birlikçi, iç evlilikçi gelecek topluma bakmaktadırlar. Ve bu birlikçi kafalı 3 milyon zenci, beyazlar tarafından yönetilen siyasal partilere oy vermektedir. Ama hiçbir zaman bunların 11 milyon seçmen yanında bir azınlık olduğu düşünülmüyor...

Papaz - politikacı önderler zenci çoğunluğu adına, kara kitleler adına konuşmuyor. Onlar «Kara burjuvazi.», beyni yıkanmış orta sınıf zenci azınlık için konuşuyor. Bu orta sınıf, kara derili olmaktan utanç duyuyor, kara olarak kimliklendirilmek istemiyor, kimliklerinin karışarak, beyazlarla evlenerek, birlikte yaşayarak yitmesini arıyorlar.

Irk sorunu bu beyaz kafalı, beyni yıkanmış azınlığı dinlemekle çözülmez. Beyaz adam asıl çoğunluk ne istiyor onu aramalı...

Sana ve bütün dünyaya ilân ediyorum ki, çoğunluk için konuşan, gayri memnun geniş kitle için konuşan adam, kitlelerin onu dinlemek için koştuğu adamdır. Bu, senin tarafından ırkçı, kara ırkın üstünlüğü savunuyor diye yafta yapıştırılan Elijah Muhammed'dir.

MARTİN LUTHER KİNG

Atlanta'da doğdu. Teoloji okudu. Amerikada barışçı yolla Zencilerin haklarını almasına çalışan en önemli önderlerden birisidir. 16 Kasım 1961 de yaptığı bir konuşmadan :

Şimdi bana öğrenci hareketinin ardındaki felsefe so-

ruldu. Amerika Birleşik Devletlerinde ırklar arası ilişkilerde bir buhran olduğunu yeniden söylemek gereksiz. Bu buhran, bir yandan Güney Devletlerinde, Anayasa Mahkemesinin 1954 yılında ırk ayrımını okullarda yasaklamasından sonra gerici kuvvetlerin buna direnmesiyle ağırlaştı. Zaman geçtikçe bu direncin tehlikeli ölçüde arttığını biliyoruz. Zaman geçtikçe Güneyin yasa koyucuları arasında engel olma ve yoketme gibi kelimelerin dolaştığını görüyoruz. Bütün bunlar kitle halinde bir direnç olarak gelişti. Ama öte yandan buhranın, binlerce milyonlarca zencinin özgürlük ve haysiyet kazanma yolunda kararlarıyla ağırlaştığını söylemeliyiz. Zenci yerinde dursa ve ırk ayrımını benimseseydi, bir buhran olmazdı. Ama zenci aslında varolan değerini geliştirdi. Zencinin artık yeni bir haysiyeti, kendine güveni ve kararı var. Bu yeni haysiyet duygusu zencide, dünyanın heryerinde, Asya'da, Afrika'da aşağı görülen halklarda gördüğümüz gibi onlarınkiyle birlikte gelişiyor şimdi. Şimdi diyebiliriz ki, özgürlük için bu savaş durmuyacaktır. Hor görülen halkların ayaklanmasından sonra onları tüm özgürlüğe kavuşturmağı önleyecek hiçbir gücün olmadığını tarih bize göstermiştir. Öte yandan, özel durumları içinde özgürlük hareketine karşı koyanların, kendi ayrıcalıklarından gönüllü olarak caydıklarını tarih bize pek az göstermiştir. Öyleyse, savaş devam edecektir. Savaşın nasıl olacağı önemli bir sorudur.

Üç yol var hor görülenlerin haklarını kazanma için uğraşılarında. Birinci yol, benimseme ve teslim olma yoludur. Yâni bireyler nasılsa kendilerini baskıya alıştıracaklar, kendilerini baskıya, ayrıcalıklara ve sömürgeciliğe, ne varsa ona teslim edecekler. Öteki yol tarihte gördüğümüz gibi baskıya karşı kin ve şiddet kullanarak ayaklanmak yoludur. Bu yolu Batı uygarlığı içinde biliyoruz. Çünkü bu yol batı maddeciliğinin bir ortak özelliği ve ayrılmaz ikiz kardeşidir. Ama bu yöntemde zayıf bir taraf vardır, o da çözdüklerinden fazla yeni toplumsal sorunlar doğurmasıdır. İnanıyorum ki, zenciler hak ve özgürlük yolunda şiddete başvururlarsa, doğmamış kuşaklar uzun

ve yıpratıcı şiddet gecesinin sahipleri olacaklardır. Ve bizim geleceğimiz anlamsız bir karmaşa olacaktır.

Ama bir başka yol var, kısacası barışçı direnme yolu var. Bu yöntem, bizim kuşağımızda, Hindistan da Gandhi tarafından ortaya atıldı. O, bu yöntemi bir yabancı güç tarafından yönetilen siyasal başatlığa ve ekonomik sömürgeciliğe karşı halkını özgür yapmak için muhteşem bir yolda kullandı.

Bu yöntem, şimdi Amerika Birleşik Devletlerinin güney devletlerinde öğrenciler tarafından kullanılmaktadır.

o

BİZE GELEN ESERLER :

o **YİĞİT GENÇ** (Macar masalları): Derleyip Çeviren : Sami N. Özerdim, Varlık Yayınları, Çocuk klâsikleri: 9, İstanbul 1964, 1 lira.

o **KÜÇÜK PRENSES:** F. Hodgson Burnett. Çeviren: Tahsin Yücel, Varlık Yayınları, İkinci baskı, Büyük Çocuk klâsikleri: 30, İstanbul 1964 2 lira.

o **İsyancılar** (Oyun): Recep Bilginer. Yeditepe Yayınları: 134. İstanbul 1964, 300 Kuruş.

o **Soneler** : William Shakespeare. Çeviren ve hazırlıyan: Talât Sait Halman. İngilizce asıllarıyla karşılıklı olarak. İstanbul 1964, 5 lira.

o **Üç Kepçe Bir Kazan** (Şiirler): Sacit Atmaca-Fevzi Künüçen-Hüseyin Yakış. Kırklareli 1964, 2 lira.

o **Yurt Sorunları ve Çözüm Yolu** (Türkiye İşçi Partisi Radyo Konuşmaları). İstanbul 1964, 250 kuruş.

o **Ağızda Bir Sevi** (Seçme Şiirler): Paul Eluard, Çeviri: S.K. Aksal, de Yayınları, Dünya Şiiri: 4, İstanbul 1964, 3 lira.

ESKİZLER

Muzaffer Erdost

Neden yazmayı düşündüğüm hikâyelerimin konularını hep tek kişilerden kurdum? Kalabalıklardan kaçtım. Ya da kalabalığın hikâyesini yazmak istemedim veya yazamadım. Olsa olsa bir ailenin en sade bireyleriyle kurdum konularımı, daha kalabalığa gidemedim. İş yerlerine, kalabalıklara sokulamıyorum ve o karışık, girift dokunun hikâyesini yazmak istesem bile yazamıyordum. Kendimi eleştirme zamanlarımda, tasarladığım (ya da yazdığım) hikâyelerin konuları benim için birer tespit oluyordu. Yâni yazılmış ya da düşünülmüş hikâyelerim beni bana karşı açıklayan bir soru idi. Beni, bana açıklıyordu: teklere doğru gidiyordum, hüznümü, sevincimi, avuntumu onların hüzünleriyle, sevinçleriyle, avuntularıyla örtecek ve anlatacaktım. Kendi hüzün ve sevinçlerimin bir çevrilmişi olacaktı onlar. Modern hayatın kalabalığı içine, iş yerlerinin yeni dokularına yürümek -ki benim sürekli özentilerimdendi, kafamın kendi kendine işleyen çarkı arasında kayboluyor, bir fikri istek olarak doğup ölüyordu. Kalabalığı yazmak için zorlamadım değil kendimi, Fakat, ya bu kalabalık bir buğu, bir sis arkasında kayboldu, ya da tasarladığım herşey, bir penisilin gibi kanımda kısa bir zaman dolaştıktan sonra, eridi ve atıldılar. Gene teklerin hayatı başladı bende. Bu, içimde hikâyesiyle dal budak salıp büyüyen ve beni büyüleyen insan ya tek idi, ya da bir ailenin yenilmiş, ezilmiş, itiraz gizli bir bireyi.

Bu tespit, aynı zamanda bir soru idi. O, kalabalıkların içinde, çokların, sigara dumanlarının, her çeşit seslerin karıştığı uğultuların içinde kendini yalnız sanan ben

değil miydim? Bir yalnızlık hastalığı içime sinmiş gibi, ben değil miydim kalabalıkların toplandığı yerlerden tenhalara sızan, sızan ve eksilen. Ben bir su idim sanki, aşağılar yalnızlıktı, derin vadiler, denizler yalnızlıktı. Aktım o vadilere, aktım, gizlice ve sessiz aktım o yalnızlığa. En çok sesi olan salonlarda, en çok sesi olan kentlerde yalnızlığıma aktım. Tek başımaydım her yerde. Kendi gövdeme çetin bir duvar çevrili gibi. Kapadım gözlerimi, kapadım ve duymamak için o sesleri, beni boğan o sesleri. Kendi içime, kendi yoksul ve ezik dünyama doğru kaçtım.

Ne zaman oldu bu? İlk ne zaman akmaya başladım aşağılara, yalnızlığa. Geçmişimi neresinden yakalasam, hep mahcup, kaçmak ve yalnızlığına sığınmak isteyen bir çocuk bulurum. Yüzü kızarmış, sesi azalmış ve ter içinde bunalan bir çocuk.

Kasabamızdan ilk ayrılıp, çok uzağa, Erzurum'da ortaokula gittiğim zaman, asker kaputundan bozulmuş bir paltom vardı. Boyatılmamıştı bile. Sabahları, sınıfın önünde sıraya girdiğimiz zaman, bana asker kaputu giydiğim için takılan ve alay eden çocuklara ne cevap verirdim, hatırlamıyorum. İçimi ter basardı. Beni, bana belli etmeden koruyanları hissetmek bile bu terden bir sıkıntı heykeli yapardı. Kaçmak, belki böyle bir fiil vardı. Hiçbir yeri benim olmayan, sığınamıyacağım bir dar ülke idi dünya. Kalabalığın içinde, kendi tekliğime, kendi cesur gerçeğime, iç avuntuma sığındım. İçimde gizli bir itiraz, gizli bir isyan filizlendi. Fakat. Fakat. Fakat neden başkaları gibi ben cevap veremezdim. Cevabım içimde büyür bir çığ olur, ejderha olurdu. Neden donar ve sessiz içime gömülürdüm. Sözler, en yakışıklı ve vurucu sözler göğsümün duvarına çarpar çarpar ve bir taş gibi duran beni eritirdi. Bir uyuşmazlığı büyüttüm belki de. Öğlenleri, sınıfın bir köşesinde hep pekmez ve tandır ekmeğimi çıkarıp, gizli gizli yediğim zaman, birinin bana «Neden hep pekmez yiyorsun?» diye sormasında daha iyi şekilleniyordu bu uyuşmazlık,... Bolluk içinden gelip, yokluğa batmış olmanın içimde ve dışımda şekillenen iki ayrı uyuşmazlığı. Erzurum, beim tek başıma atıldığım,

ailemden koparak, kendimi, ailemle değil, kendimle tanıdığım ilk çıkışım. İlk ve büyük yabancı. Şehirden, okula, sınıfa kadar herşey yabancı. Herşey yabancı ve ben neden bu kadar ezik, yenilmiş. Sanki Erzurum'da mı başladı bu? Belki iç dünyama döndüğümün ilk ve açık belirtileriydi bunlar. Dışımda şekillenişiydi sadece. Var olan, etime ve benliğime kaynamış bir şeyin, dışa çevrilişi ve görünür hale gelişiydi. Birden içine dolduğum yabancı kalabalık. İçine düştüğüm ve beni tek görünüşümle tanıyan kalabalık. Kendi aile temelime, onuruma yabancı elbiselerimle, yiyeceklerimle büyüttüğüm bir uyuşmazlık, beni içime içime gömüyor, yalnızlığımı büyütüyordum. Kendi kasabamızda durum aynı değil miydi acaba? Hattâ kendi evimizde, evimizin içinde. Şehirdeki bu yabancı, evimizdeki yabancı değil miydi?

Dededen ve neneden torunlarına kadar genişlemiş ve herkes ev içersindeki bütünlüğün yitirerek, tekleşmeye, gruplaşmaya, ayrılıp yeni münakaşalar hazırlamıya başlamış, tedirgin bir ev. Çocuklarından biri daha sonra karısını alacak, başka bir yere gidecek. Bir başkası evini ayıracaktı. Bütün bu tedirginliğe, bölünmelere gebe bir evde, bu ayağa kalkmış ve iç huzurunu kaybetmiş büyük doku içersinde, biz (yâni kızkardeşimle ben) annemle nenem arasında sahte bir uyuşma, gizli bir benzeşme idik. Evin tek yabancı gelini, ev ile daha önceden akraba olmıyan tek yabancı gelini annemdi. Daha yoksul, fakat zaman zaman memur hayatı yaşamış bir evden geliyordu. Babasının öğretmenlik yıllarından kalma sade ve basit bir düzeni, yeni evin kalabalığı, çokluğu içersinde yaşatmıya ve korumaya çalışmıştı. Kendi odasında, baba evinden getirdiği bu sadeliği ve basitliği yaşatmıya çalışırdı. Biz, biraz o odanın içinde olduğumuz kadar, biraz da dışarda, evin bütünü içersinde idik. Babamın önce kumar, sonra define arama merakı, belki de kasabadaki ermeni kadınların arkasına düşüp daha savruk bir hayat yaşaması, annemi kendi eski hayatına daha çok bağlamıştı. Sadece bununla da kalmamış, dedem bütün para kaynaklarıyla babamın ilgisini kesmişti. Bir asi idi belki de

babam, bir asi veya bir küskün. Yenilmiş fakat yenildiğini kabul etmemiş bir küskün. Onun için olacak ki, biz evde en cesur değildik. Babasına çekmedi aferin, desinler diye kendi dik kişiliğini yaşamamış, cesur kendinden kaçıp kadife tüylü bir terbiye ile başkalaşmış. Annemize nasıl içten ve bazan bir gizli sevgi büyütüyorsak ve belki ekonomik bir ezilmişliğin korkusu ile bu sevgiyi açık bir itiraza çeviremiyorduk. Biz fırsat bulundukça sıkıştırılan, evin içinde hırsla çimdiklenen, ağladığımız zaman bir öküz böğürtüsü ile takiit edilen, alay edilen bir sığıntı. Fakat haklı bir sığıntı ve aynı evin içinde bir yalnızlıktım, anneme ve neneme sığındığım kadar, evin gürültüsünden ve kalabalığından kaçmış bir yalnızlıktım. Evin gürültüsünden azlara, azlara ve kendi içine kaçan ben. Kendi yalnızlığına kaçan, sığınan. Çevremde hep kalabalıklar olacak, sesler gürültüler. Her yerde kendimi çevreleyen duvarı, yalnızlık duvarını arıyacağım. Ben yalnızım, yalnız olmaya mahkûm olmuş olan yalnız. Nereye gitsem o bende, hangi kalabalığa karışsam kurtulmak istiyeceğim. Hangi kalabalıktan kurtulamasam, hüzünle yalnızlığımı arıyacağım. Yalnız mıyım? Bu, yalnız olduğum için bir şikâyettir. Yalnızlığa çıkamıyor muyum, bu hüzünle tekrarlanacak bir yalnıza kaçmak boğuntusudur.

o

BİZE GELEN ESERLER :

- **Dostoyevski'den Sartre'a Varoluşçuluk:** Walter Kaufmann. Çeviren: Akşit Göktürk. de Yayınları, Bilim Dizisi: 1, İstanbul 1964, 3 lira.
- **Askın Metafiziği:** Shcopenhauer. Çeviren: Selâhattin Hilâv, Oluş Yayını, İstanbul 1964, 2 lira.
- **Güneş Taşı:** (Şiirler): Octavio Paz. Çeviren: Said Maden. Oluş Yayını, İstanbul 1964, 3 lira.

Bir konferanstan :

YAŞANAN DENİZ VEYA MAVİ YOLCULUK

I

Aşağıdaki yazı mimar F. Baydar'ın, 1962, 1963 Yıllarında yapılan Mavi Yolculuk üstüne Ankara'da verdiği konferanstan alınmıştır.

Y. U.

Ferzan Baydar

Günün birinde Mavi yolculuk var dediler; Çamaşır torbası ile uyku tulumunu sırtıma, olta takımı ile su tüfeğini elime alıp Kuşadası yolunu tuttum. İstanbuldan uçağa uçaktan otobüse derken Ağustos ayı başlarında bir perşembe günü üç sularında kendimi Kuşadası rıhtımı üzerinde buldum.

Mavi yolculuğun düzenlenmesi ile uğraşan dostlar önceden bize bir sirküler göndermişler, yanımıza neler almamız gerektiğini bildirmişler, nereden nasıl yolculuğa başlıyacağımızı açıklamışlardı. Bundan evvel yapılan mavi yolculuk anılarını sevgili dostum Eyuboğlundan dinlemiştim. Daha evvel bu kıyıları yeryer karadan da gezmiştim. Ege kıyılarının insanları Tanrı, Tanrıları insan yapan güzelliğini biraz tanıyordum. Ama çok yetersiz bir bilgi imiş.

Dostların tutmuş olduğu Macera motoru rıhtıma bağlanmış son hazırlıklarını tamamlamış mavi yolcuların tamamlanmasını bekliyordu. Hava nefis, Deniz güzel, Dostlar ışıl ışıldı. Herkesin gözünde gelecek günlerin özlemi hareket saatini bekliyorduk. Mavi yolculukta tecrübeli dostlar Kuşadasından hareketi geceye rastlatmak istiyorlardı. Kuşadasından hareketten biraz sonra Anadolu ile Sisam adası arasındaki Darboğazdan geçecektik bu geçit daima rüzgârlı ve fırtınalı olduğundan gece nispeten sakinleşen havadan faydalanmak istiyorduk.

KUŞ ADASINDAN HAREKET :

Otobüs yolculuğunun tozunu denizde yıkayıp gemiye yerleştik. Dostlar birer ikişer tamamlandı. Hafif bir mehtapla palamarı çözüp denize açıldık. On gün yaşayacağımız denize açılırken biraz gemimizden söz edelim. Macera 17 metre boyunda 5 metre eninde 150 beygirlik motoru kamaraları mutfağı iki helâsı olan koca bir gemi. Bir kaptanı bir makinisti iki tayfası var. Dostlar Kuşadasından motorlu bir sandalla bir de balıkçı tutmuşlardı. İstanbuldan getirilen bir de ahçı geminin kadrosunu tamamlıyordu.

Buz dolaplarına buz, kilerlere yiyecek doldurup bolca karpuz da gemiye yerleşti. Herkes keyfine göre içkisini de tamamlamış ver elini Darboğaz. Yolda ilk akşam yemeğine oturduk. Rakı kadehleri tokuştu Mavi yolculuk şerefine ama bu keyif uzun sürmedi.

FIRTINA :

Deniz Tanrısı Poseidon göz dağı vermek için mi, yoksa ilk kez bizi sınamak için mi nedendir bilinmez şakalaşmıya başladı. Rüzgârın uğultusu dalgaların gürültüsüne karışıp çarmıklar da ıslık çalmaya başlayınca bu akşam keyfini kısa kesmemizin daha faydalı olacağı kınsına vardık. Yatma hazırlığı başladı herkes şiltesini şişirip uyku tulumunu bir tarafa serip uzandı. Darboğazda ilerledikçe sertleşen hava birçoklarını baş üstünde barındırmadı. 3-4 saat sonra rüzgârın hızı azaldı, azaldı ve yerini nefis bir Akdeniz mehtabına bıraktı. Ancak bu arada Hasan Kaptanın sandalı sulara gömülmüştü. Gece yolüstünde botu yüzdürmek mümkün değildi; yolumuza devam ettik. Biraz uyuduk, uyandık, yaşadığımız denizin tadına tam varmak için zaten uyku saatlerini en aza indirmeye kararlı idik. Yıldızlardan gök yüzü görülmüyordu. Sisam adası yanımızda simsiyah bir siluetti. (eski adı Samos) Gecenin ileri saatlerinde hoca öyküsünü anlattı Sisam ın.

POLYKRATES :

Samosun zengin bir kralı varmış eski çağlarda, adı

Polykrates miş. Hem güçlü hemde talihli bir kişi imiş. Meletos'u yenmiş Girit donanması daha savaşa tutuşmadan fırtınadan batmış, Zenginliğini ve mutluluğunu göstermek için Mısır Firavununu dâvet etmiş ülkesine. Gezdirmiş, ağırlamış bütün gücü ile ama Firavun biliyormuş talihin ne dönek olduğunu.

Samos zorbasına öğüt vermiş. En kıymetli varlığın ne ise onu Tanrılara sun ki mutluluğunu sürekli kılsınlar yoksa Tanrılar kıskanacak seni demiş Firavun. Polykratesin en kıymetli varlığı bir zümrüt yüzükmüş. Çok severmiş onu Denize atıp Tanrılara bağışlamış bu öğüt üzerine ama ertesi gün adamları denizden koca bir balık tutup Krala sunmuşlar Kral da emir vermiş, misafirine ikram etmek için balığı pişirtmiş ancak biraz sonra ahçısı gelip balığın karnından çıkan zümrüt yüzüğü krala sununca sevinci yarım kalmış kralın, Firavun gördün mü demiş Tanrılar senin armağanını bile kabul etmediler geri çevirdiler hediyeni. Kötü bir talihin olacak, seninle birlikte ölmemek için memleketime dönüyorum deyip ülkesine yollanmış. Bir zaman sonra Dost sandığı bir adamının oyununa kurban gidip yabancı ellerde öldürülmüş. Ömür tükenmeden bir adam mutlu mu mutsuz mu bilinmiyor.

KARAKUYU :

Darboğaz bitmiş, gün ışımıya başlamıştı. Müezzinlerden evvel dünyaya el koymuştuk. Saatler 10'u gösterirken Karakuyuya geldik ismi kadar kendide sevimsiz bir yer sevimsizliği insanların son senelerde yaptıkları yapılarda. Niyetimiz kıyıya çıkıp Didyma'ya gitmek ve Apollon mabedini görmekti ama ilk işimiz batan sandalı yüzdürmek oldu. Sabahattin Batur arkadaşımızın gücü gemicilere katılınca ahçı Mehmette dayanamayıp kendini attı denize. Bir taraftan kovalar bir taraftan kameralar çalıştı. Denizi yavaş yavaş yaşamaya başlamıştık. Kimi yüzerek Kimi botla kıyıya çıktı. Didymaya gidicek bir vasıta ararken kendimizi açık bir Volkswagen kamyonetin üstünde bulduk. Denizin serinliği kendini karanın sıcaklığına bı-

rakmıştı. Düzgün ama tozlu bir yoldan Yoran'a geldik Eski adı Hieron muş buranın Kovela denen limandan iki tarafı aslan heykelleri ile süslü kutsal yoldan gelinirmiş. Yol kıvrılır kıvrılmaz bir çukurun içinde kalmış olan tapınak karşımıza çıkıverdi. Tapınağı size resimler anlatsın. Ancak tapınaktaki taş işçiliğinin vardığı inceliğe dokunmadan geçemiyeceğim. Akıllara durgunluk veren bir ustalık. Didymeion adının menşei bilinmiyor ama birçok isimler gibi bunun da Yunan öncesi Anadoludan gelmiş olması mümkün.

Eskiden falcılık ve bilicilik merkezi imiş burası; rahipler saltanatlarını sürdürebilmek için bir de masal uydurmuşlar Rahiplerin atası Brankhos doğmandan anası bir düş görmüş güneş ışınları bağazından geçip karnına varıyormuş. Bu rüyayı hayra yormuş biliciler, doğan çocuğa Brankhos adını vermişler Brankhos çok güzel bir çocukmuş. Kırda sürülerini otlatırken Apollon görmüş onu, sevmiş falcılık ve bilicilik hüneri bağışlamış Brankhos'a. Miletos vaktiğle zengin bir limanmış işlek bir yermiş. Böylelikle altınlar akmış Didymaya. Milet perslerin eline geçince Didyma tapınağı yağma edilmiş Brankhos oğulları kurtuluşu Pers kralı ile anlaşıp İrana geçmekte bulmuşlar. Ancak İskender Anadolu Yunan medeniyetini kalkındırma çabasına düşünce Didyma tapınağını da ihya etmek üzere Ponionios'la Daphnis adlı mimarları vazifelendirir; bittiğinde dünyanın sekizinci harikası olacaktır. Ancak 150 sene Milet hazinesini kurutan bu tapınak bir türlü bitememiş. Tarih öncesi hayvanların ihtişamı içinde yatan bitmemiş kolonlar anlatıyor ne zorlu bir iş olduğunu. Mabet bitmemiş ama Güneş Tanrı Apollonun yol göstericiliğinden faydalanmak istiyen insanlar uzun seneler kullanmışlar bu mabedi. Sütun tabanlarındaki haçlar Hristiyanlık çağına kadar şöhretinin yürüdüğünü gösteriyor.

ÇATALADA :

Anadolu Yunan medeniyetinin bu güçlü yapısını geride bırakıp aynı kamyonetle geri geldik. Denize girip biri-

ki dilim karpuzuda yedikten sonra kendimize gelmiştik. Bundan sonra Çatal adalara bir uğrayıp Bodruma gidecektik. Çataladada Batık gemilerin kalıntılarını çıkarmaya çalışan su altı arkeologları var. Denizin otuz kırk metre dibinden kuyumculara has titiz bir çalışma ile çıkardıkları parçaları değerlendiriyorlar. Memleketimizde başlıyan ve gelişen bu bilim kolunda yabancılar da türkler de çalışıyorlar. Çabaları kutlu güçleri bol olsun. Bâzı dostlar Bodrumdan katılacaklardı yolculuğa rıhtıma yaklaşırken sallanan mendiller cevapsız kalmadı. Bodrumdan ancak ertesi gün öğleye doğru ayrılabildik. Bodrum denince akla ilk gelen Mosoleum oluyor ama dünyanın yedi harikasından biri olan bu yapıdan bugün sadece adı kalmış bir de Petronium kalesi duvarları arasına girmiş olan taşları.

MAUSOLEUM :

Mausoleum yâni Mausolos'un anıt kabrini Karısı aynı zamanda kız kardeşi olan Artemisia yaptırmış. Pithess, Sparaksis ve stayros adlı mimarlar çalışmışlar yirmi metrelik kare biçimindeki tabanı ve 50 metre yükseklikteki boyu ile önemli bir yapı imiş. İon üslubunda sütunlarla çevirmişler dört bir yanını, bir de tepesine Mausolosla Artemisiayı dört atlı arabada gösteren bir mermer heykel oturtmuşlar. Anıt yapılırken para tükenmiş ama sanatçılar böyle bir yapıya başladık para almadanda çalışırız deyip yapıyı tamamlamışlar. Nevar ki Ondördüncü Asırda Rodosa sığınan Sen Jan şövalyeleri bir kale kurmak istemişler Bodrumda. İşte o zaman olanlar olmuş Mausoleum'a. Şövalyelerden biri hatıra defterine vahşi bir zevkle nasıl Mausoleum'u yıkıp taşlarını Petronium kalesinde kullandıklarını yazmış. Bodrum ismi de zaten Petronium kelimesinden bugün bize hatıra olarak kalmış. Kalede hoş bir yapı ama dünyanın yedi harikasından biri değil. Kale içinde küçük fakat içindekileri iyi değerlendiren birde müze var. Içinde gayet hoş anforlar ve deri biçiminde tunç parçaları var. Bu parçaları deniz dibinden

sualtı arkeologları çıkarmışlar. Maden çağında paranın büyük babası olması muhtemelmiş. ispatlanmamış ama akla yakın bir izah.

PALUKO

Bodrumda gemimize önemli bir misafir geldi. Paluko. Aslen giritli, Arapça kuranla namaz kılıp rumca dua eden bir müslüman balıkçı. Gençliğinde dümen yekesi yapar sapına da el biçimi verirmiş onun üstüne yeke yapan yokmuş zorlu bir heykeltraşmış. Ne var ki günün birinde bir softa bozuntusu yaptığı her el için cehennemde elinin bir kere kesileceğini söyleyince bırakmış sanatı balıkçılığa başlamış, yarım asra yakın bir kısmını ömrünün bu kıyılarda balık tutmaya harcamış. Bütün sahilleri karış karış tanıyor. Palukoyu sandalı ile birlikte şeref misafiri yaptık gemiye.

KARA ADA

Akşam üstüne doğru Karaada ya gittik. Karaada Bodrumun karşısında bir ada, Kıdemli mavi yolcular bu adada insanı gençleştiren bir kaplıca olduğunu anlatmışlardı. Ayağa gelen böyle bir fırsatı kim teperdi. Yollandık Karaadaya. Kaplıca dedilersede aklınıza Yalova kaplıcaları gelmesin. Denizin kenarında bir mağara içinden ılık bir kükürtlü su çıkıyor. Kıyıda mağaranın karşısında demir atıp kimimiz yüzerek kimimiz de botla kıyıya çıkıp mağaranın içine doğru yüzdük bâzı yerlerde 20 metre kadar içeri girmek kabil. El fenerleri ile görülebildiği kadar gördük. Kükürtlü su insanın cildini gerip gözlerine bir parlaklık veriyor hepimiz onar senemizi mağarada bırakıp çıktık. Ama bu gençlikte her sun'î şey gibi geçici ve kısa vadeli. İki saat sonra eskiye avdet ediyor insan. Karaadada barınacak liman olmadığından geceyi geçirmek üzere Bodruma geldik. Ertesi sabah şu bu derken hareketimiz 11'i buldu. Burada Şadi Çalık dostumuzun yaptığı Mavi yolculuk flasmasını da özel bir törenle toka ettik.

TİYATRO ELEŞTİRMELERİ ÜZERİNE

Yazan : **Alec GUİNNESS**

Çeviren : Suat Taşer

Tiyatro eleştirmenliğinin günümüzdeki durumu nedir?
Tiyatro eleştirmeni kime ve niçin etki eder?
Tiyatro eleştirmeni kimin için yazar?
Tiyatro eleştirmeni, gerçekten, gerekli midir?
Bu soruları ve karşılıklarını içine alan kitap, 1952 de, İngiltere'de yayınlandı. Şimdilik ülkemizde çoğunlukça tanınmıyan, bununla birlikte çağımızın ünlü piyes yazarlarından biri olan Christopher FRY, tiyatro eleştirmenlerini eleştirme yolunda bir atılım yapmış, bu atılıma da ünlü İngiliz eleştirmenlerinden sekizi: W.A. DARLİNGTON, İvor BROWN, Alan DENT, J.T. TREWİN, Harold HOBSON, Eric KEOWN, T.C. WORSLEY, Philip Hope WALLAS tiyatro eleştirmeciliği ve eleştirmenliği üzerine kişisel görüşlerini bildirerek karşılık vermişlerdir. Aslında bir symposium niteliğini taşıyan bu kitaba çağımızın ünlü İngiliz aktörlerinden Alec GUİNNESS de bir önsöz yazmıştır.
Aşağıda okuyacağınız yazı işte bu önsözün çevirisidir.

Suat Taşer

Bir aktörden, tiyatro eleştirmenleri üzerine, önsöz olsun diye, birkaç satırlık bir yazı yazmasını istemek, yağa sirke hakkında düşündüklerini söyle, demiye benzer. Şunu hemen belirteyim ki, bu sevimli kitapta çok az sirke bulacaksınız. Öte yandan, öyle bir sevecenlik, öyle bir naziklik, ve iyi niyet bulacaksınız ki, eleştirmenlerin kendilerinden, kendi sanatlarından sözettiklerini farkedinciyedek kendi kendinize, «Niçin? Nasıl olur bu» diye soracaksınız. Bu sayfalarda aktörleri ya da çağdaş piyes yazarlarını ilgilendiren bâzı değerli görüşlerle de karşılaşacaksınız.

Uğraşında kararlı bir aktöre, eleştirmenlere karşı tutumunda şu üç yolu öneririm: (1) İçtenlikle uygulandığında sonderece heyecanlı, oldukça tehlikeli, bununla birlikte hayli başarılı olan birinci yol, eleştirmeni pataklamaktır. Günümüzde ünlü bir aktörün, eleştirmenlerden birinin omuzuna indirdiği okkalı bir yumrukla bu yol denenmiş ve çok iyi sonuçlar alınmıştır. Aslında pek kıyasıya olmamakla beraber hiç de dostça sayılamıyacak bu yumruktan, aktörü, hakettiği büyüklüğe eriştirmiye yardım eden bir sıra sevimli yazılar doğdu. (2) İkinci yol, eleştirmenlerin yazdıklarını okumuyormuş gibi davranmaktır. Ama, fazla inandırıcı olamıyacağından korktuğum için bu yolu salık vermekten çekinirim. (3) Üçüncü ve en yorucu olan yol, aktörün bir makas, bir tüp de yapıştırıcı ile kendini donatıp hakkında çıkan eleştirme yazılarını dikkatle keserek kocaman bir deftere yerleştirmektir. Sıkıntılı anlarda her zaman okunabilen bu yazılar, (çünkü bir aktör kötüleyici eleştirmelere, kendisini yeren yazılara pek seyrek bağlı kalır) çok geçmeden, herşeyi zaman içindeki yerine koyan sarımsı-boz bir renge bürünür. Eğer aktör filozof eğilimli ise, eleştirmenlerin yazdıkları yazıların birbiriyle çatışık ve karşıt olduğunu, sonunda hepsinin yokolup gittiğini görecektir. Eleştirmenler bir fikirde, bir beğenide seyrek olarak birleşirler ki, bu da onların en hoşa giden yönlerinden biridir.

Böyle bir çatışıklık ve karşıtlık Old Vic'de II. Richard'ı oynarken başıma geldiydi. Ünlü eleştirmenlerden biri şiirli kesimleri söylemede benim hiç müzikalitem olmadı-

ğını belirtirken, bir başkası da, bu kesimlerde beni dinlemenin Bach'ı dinlemek kadar hoş olduğunu söylüyordu. Şu da var ki, herkesin Bach'tan hoşlanması gerekmez elbet...

Bir aktör, hakkındaki eleştirmeyi okuduktan sonra oyununu değiştirir mi?

Genellikle bir oyunu ancak bir kez gören eleştirmenlerin kendi görüşlerini değiştirdiklerinden daha az belki; çünkü güçtür değiştirmek. Ben, (eli kalem tutanların çiziktirdiklerine aldırış etmiyen, eleştirmen öğüdü ile traş bile olmıyan bir kimse isem de) eleştirmenlerden birinin yazdıklarını doğru, yararlı ve yardımcı bulduğum, sonra da oyuncu arkadaşlarımı engellemiyeceğine inandığım için, iki oyunumu bilinçli olarak değiştirdim. Öte yandan, klâsik bir rolü yüklenince, esinlenmek için olmasa da,hiç değilse gayretimi arttırmak için, bir süre Coleridge'i, Lamb'i, Hazlitt'i, Montegue'yü, Lewis'i, Shaw'u gözden geçirmeden hiçbir zaman işe girişmem, girişmek şöyle dursun, bunu düşünmem bile. Aktörlef çok okur, eleştirmenler bunu böyle bilsinler. (1)

Tiyatro eleştirmenliği, bence, şu iki özelliği üstün önemle gerektirir:

(a) Fransızca, Lâtince, Almanca sözcükleri, yazı dizilerini, aktarmaları (iktibasları), iki anlamlı sözcük oyunlarını (cinası) v.b. larını bir yana bırakarak-okunabilme; (b) bir temsili okuyucunun gözünde canlandıracak ustalıkla özetleyip hikâye etme yeteneği. Gazetedeki sütununda zaman zaman Racine yığıntılarına raslanmakla beraber, James Agate, bir aktörün yaratmasındaki temel özelliği, hattâ çoğunlukla o yaratmadaki derinliği zarif, temiz cümlelerle belirtme ustalığı yönünden büyük bir eleştirmendi. Tiyatroda bulduğu canlılığı okuyucu için her zaman yeniden yaratırdı; temsil ya da piyes sıkıcı bile olsa, bu, ne o üstün yazarlık ustalığına, ne de tiyatroya karşı beslediği sürekli sevgiye gölge düşürürdü. Tiyatroyu seven herhangi bir kimsenin de bundan fazla-

---

(1) Alec Guinnes, bunu kendi ülkesinin aktörleri için söylüyor.

sını istiyebileceğini sanmam; bu, bütün birlikleri savunmıya değer, üstelik piyes yazarlariyle aktörlerin bağımlı oldukları hoşgörülü koruyuculuktan da öte birşeydir. Sert eleştirme hiçbir zaman incitmez. (Mr. Cuthbert Worsley, gerçekten, sahneye konan piyeslerin, birbirine hayranlık duyan dost dernekler tarafından konduğunu sanıyorsa, profesyonel tiyatro hakkında hiçbir şey bilmiyor demektir.) İnsanı inciten kötü niyetli eleştirmedir, ki çok şükür, basınımızda böylesine az raslanmaktadır. (2) İnsanı yaralıyan, aktörü âdi bir şarlatan durumuna düşürmiye, gereksiz yere göklere çıkarmıya çabalıyan eleştirmedir. (Kuşku yok ki, buna, öteki aktörlerin olduğu kadar kendi değersiz oyununun övülmesi de dahildir!) Hepsi bir yana, aktörler aktörlükten, herhangi bir kimseden fazla değilse eğer, en az onlar kadar anlar; bu ise, aktörlerin, işinin eri olan profesyonel bir uzamnın tiyatrodaki yerini ve değerini inkâr etmiye kalkmaları demek değildir.

---

(2) Bunu da kendi ülkesindeki eleştirmeler ve eleştirmenler için söylüyor. Çeviren.

Eleştirmenin eksiği

Günel Altıntaş

Evrim dergisinin onbeşinci sayısında bir ölüm bildirisi yayımlamıştım. İçerliyenler, yanlış anlıyanlar, selâmı sabahı kesenler, iyi ettin diyenler oldu. Kimileri üne ermek için yazdığımı sandı. (Oysa, şimdiden üne ermenin benim için ne kadar zararlı olduğunu çok iyi biliyorum.) Kimileri, demir özlü bir söz etmiş, o da almış eline kalemi, döşenmiş, dedi. Kimileri, Behçet Kemal'lere, munis faik'lere karşı çıkışa kadar indirgediler işi.

Özetle, şunları dedim, o yazıda :

1 — Genç kuşak bilinçlenmedi daha. Kendinden önceki kuşağı öykünüyor. (Bu, öykünmeyi bırakıp, kendimiz olmaya bakalım, demektir).

2 — Türkdili dergisi, edebiyat dışı şiirler yayımlamakta, böylelikle, Atatürk'ün parasını hiç etmektedir. (Bu, o şiirleri yazanlara değil, Türk dili dergisinin şiir tutumuna karşı çıkıştır).

3 — Varlık ve ajanstürk beğeniyi soysuzlaştırmaktadır.

4 — Önceki kuşak ozanları tükenmişlerdir. Turgut Uyar, Cemal Süreyya buna örnektirler.

5 — Dergilere girecek şiirleri o kuşağın seçmekte oluşu, genç kuşak için, eylemsel bir tekeldir.

6 — Genç kuşak karşı çıkmak zorundadır. Oysa, bütün bunlara seyirci kalmaktadır.

Yeni Ufuklar'ın 143 ncü sayısında (nisan 1964) sayın Rauf Mutluay, «Yarışmalar Sonuçlar» başlığıyla, bir yazı yayımladı. Bu yazıda, birçok yaralara parmak bastıktan sonra, «önceki kuşak ozanları tükenmiştir» dediğim için, benim de boyumun ölçüsünü anımsatıyor.

İlkin, Bakırköy halkevi şiir yarışmasında aldığım sonuç üzerinde duruyor Mutluay. 40 üzerinden 21 aldığımı, bunun ise, sınıf geçmek için alınması gereken en düşük not olduğunu (yâni 5), bu kadar düşük not alan birinin ise, kendinden önceki kuşağı yatsımasının şımarıklık olduğunu söylüyor. Şöyle bitiriyor yazısını :

«Bay Günel Altıntaş, ulaştığını sandığı zor yoldan gelseydi, bu kadar güvenip övünmezdi.»

Doğrusu, Cöntürk'ün eleştirme diye yazdığı bunca saçmadan sonra, bunları da okuyunca, o kuşağın eleştirmenlerine de güvenimi yitirdim.

Nasıl yitirmiyeyim ki, sözlerimi doğruluk ölçüsüne değil, yeti ölçüsüne vurmuş.

Nasıl yitirmiyeyim ki, değindiğim bunca konudan yalnız birini söylemişim gibi davranmış.

Nasıl yitirmiyeyim ki, yazıyı bir bütün olarak ele alıp yorumlamak yerine, kelimelerden anlam çıkarmaya bakmış.

Nasıl yitirmiyeyim ki, aynı dergide Suat Yağmuroğlu adıyla yazdığım çok daha ilginç bir yazıyı (şiiri kurtarmak - bk: evrim dergisi, sayı 15) bir yana bırakıp, bu bildiriden söz etmektle, söze değil, ada önem vermek gibi bir yanılgıya düşmüş,

Nasıl yitirmiyeyim ki, o bildirinin yayımlandığı ay dolaylarında, herkes şiirin muhasebesini yapmaya koyulmuşken, o tutmuş, söyliyeceğim sözlerin sınır taşını koymuş.

Önce şunu belirteyim: o yazının bütünü okunduğunda, sonuç olarak, genç kuşağa «kendine gel» denildiği ortaya çıkar. Yazının ağırlık noktası budur. Bunu böyle anlamıyanlar, yazıyı anlamamışlardır. «Biliyor da, bilmezlikten geliyor; görüyor da, görmezlikten geliyor» benzeri sözlerin amacını sayın mutluay düşünmeliydi.

Mutluay'ın yazısının en hoşuma giden yanı da, 40 üzerinden 21 alışımı belirtmesi oldu. Ne çıkar bundan, sayın Mutluay; oturmuş, uzun uzun hesaplamışsınız. Söyleyip dururum genç kuşağın yerini. Onların etkisinde, giderek, tekelinde bulunduğumuzu. Şimdiye kadar (her sanatçının başlangıçta yaptığı gibi) onları öykündüğümüzü. Ama, madem ki bu nota onca önem verdiniz, eleş-

tirmenleri, ozanları bu işi yaptıracak kadar tanırsınız, sizden ricâ edeyim, bizden önceki kuşak ozanları için de, dörder şiirlerine ayrı ayrı olmak üzere, not vermelerini dokuz kişiden isteyin. Bakalım kaç kişi, tam not 40 olduğuna göre, 21'in üstünde not alacak. Hele, sınıf geçme notu olarak, 10,9, daha daha, 8 alan çıkacak mı. Öyle merak ediyorum ki; ne olur, beni kırmayın sayın Mutluay!

Bir yandan diyorsunuz ki, «Kompozisyon sınavlarında aynı kâğıda yirmi ile doksan arasında not verilebildiğini gördüm»; bir yandan da, 40 üzerinden 21 almamı bütün saldırılarınıza dayanak yapıyorsunuz. İstiyorsunuz ki, bâzı sözleri söyleme hakkımın doğması için, not bileşkem yüksek olsun; bunun için de, benim şiirlerim sınav konusu olunca, notlar, sözgelişi, yetmişle doksan arasında değişsin. Fısıldasaydınız yargıcılar kurulu üyelerine sayın Mutluay!

Asıl eksiklik şu: herkesin her şeyi söyliyebileceği kabul edilmiyor. Ben yazarım; şu şöyle, derim. Eleştirmenler ilgilenirlerse, tutarlar, onun öyle olduğunu ya da olmadığını ortaya koyarlar, çözüm yollarını ararlar, bulurlar, gösterirler. Şişt, sen otur yerine, demezler hiçbir zaman. İlgilenmezlerse, ilgilenmezler. Ama, ilgilenmeleri gereken bir yazı yazdığım halde, salt genç bir yazar olduğum için okumamış ya da ilgilenmemişlerse, birbirlerinin ağızlarına bakmakla suçlarım onları. Bu böyle değilse, herkesin neler söyliyebileceğini sayın Mutluay saptamalıdır ki, çizmeden yukarı çıkmıyalım.

Varın, siz beni şımarıp köpürmekle, kendime güvenip kendi kendimi övmekle suçlayın. Ben söylüyorum sayın Mutluay, şiir kısır döngüde. Şiir yeniden kalıplaştı; mekanik bir şiir oldu. Artık, bugünküler kadar ozan olmak için yetenek hiç de gerekli değil. Onu buradan kurtaracak ozanlar, ne zaman geleceği bilinmiyen genç ozanlardır. Şimdinin genç ozanları, o şerefi kazanacakların yoluna gitmek istiyorlarsa, hemen kendilerini ayırmaya bakmalıdırlar.

Hepimiz şunu çok iyi bilmeliyiz ki, yazınımızda artık osmanlı aile düzeni sürmiyecektir.

Yanlış, deyin; gösterin yanlışımı, sayın Mutluay. Hemen götüreceğim bayrağı kıral Hakon'a.

KAVEL OLAYI

Azime Karabulut

Hasan Hüseyin'in bir kısım şiirleri, KAVEL adıyla çıktı ve Yeditepe 1963 Şiir Armağanını kazandı.

Önce şunu söyliyeyim: Ben Hasan Hüseyin'i okurken, soluğum bir yerde tükenir; ama şiir tükenmez... Bu şiirlerde adamı ilk çarpan şey, şairin, yatağını kendi yapmış bir nehir gibi akan sesidir. Ve galiba bu şiirlerin halka ulaşması için ilk gerekli şart da bu gür sesti :

«dağbaşlarında dağlar gibi yalnızlığımız.»

Hasan Hüseyin, coşkun bir halksever; fakat bu sevgisi, salt duygusal çerçevede kalsaydı, şiirindeki o sese yazık olurdu. O, bu sevgiyi eline alıp başlıyor akılla aynı paralelde kullanmağa... Duygularını dâvasının buyruğuna veriyor; aklını, halkın mutluluğu amacında kullanıyor; bir yerde aşkı bile... Bir toplumcu şair, kadını nasıl severse, öyle seviyor Hasan Hüseyin :

«beni katma ekmeğine beni bölme uykularında beni azaltma
ateşleri sev kıtlıkları sev yoksullukları sev
.....
ikimiz elele bir yola düşsek
herhalde büyük işler yapabilirdik»

Ve Hasan Hüseyin için en yerinde sıfat, elbette «toplumcu» sıfatıdır. O, toplumculuğu, halk sevgisi, halk öfkesi, halk kaygusu, halk yumruğu şeklinde, hayatında ve şiirlerinde «yaşıyan» bir şair... Bu şiirler, kanımca, önce bu açıdan değerlendirilmeli; zaten sanatı da gittikçe bir yumruk haline geliyor...

Kitapta öyle şiirler var ki, ben bunlar için şaire yalnızca «soluklu» demeyi çok yetersiz bulurum :

«yürü desen köroğlular yürürdü yüreklerimizden-ne haber»

.....

«bu benim çektiklerimin bir adı var ben bilemiyorum»

Şairin hayatı bir kavrayışı var, hayata sarılırken haykırdığı bir büyük umut var ki, insan bunu iliklerinde duyuyor :

«üç nokta koyup yeniden başlamalıyız
bu düzen bir gün yıkılacak bir başka gülecek bu sokaklar»

Ben Hasan Hüseyin'i okurken kafamın içinde hep, uğultuyla akan kalabalıkları görürüm ve onun şiirlerini hep marş halinde düşünürüm. Halk, hangi türkünün kendi adına söylendiğini çok iyi anlar ve neyin kendi yararına yapıldığını bilmek, görmek hakkını her zaman elinde tutar. Yapılanlar, yazılıp çizilenler karın doyuruyor mu, hayatı etkiliyor mu, toplumu dürtüyor mu, düzeni zorlayıp daha ileri itiyor mu, halk bunu çok iyi görür. Ve toplumun önünde gidenlerin bir bölüğü de sanatçılardır; işte yiğit şair Hasan Hüseyin bugün, bütün halkseverlerin yüreğini oynatan bu noktadan haykırmaktadır. O bizi, önce, uzun soluk istiyen bir koşuya zorluyor; fakat, görün işte, bayrak onun elinde! Soluğu tükenenler elbet dökülecekler; ama insanca yaşamayı göze alanlar, yaşatmayı da en az yaşamak kadar kutsal sayanlar, onunla beraber hedefe kadar gideceklerdir. Şair,

«bırakın bu sabahları ben size bir sabah göstereceğim» derken, yüreği dünya kadar büyüktür;

«kara tanıklar emzirirdi ak analar
utanırdık kuşaklarca»

derken, hepimizin sorumluluğunu omuzlarına yüklenmektedir; ve,

«küçücük ekmeklerin büyük gürültüleri»

derken, ağzımızın kıyısında uzanan çizgi nasıl da derinleşiyor!

Bazan, korkunç haklı bir öfkeyi bize tepeden tırnağa yaşatıyor :

«ben güldükçe neden karartılır ışıklar
duvarlar yükseltilir köpekler kışkırtılır»

Ve bazan, ağzımızda bir zehir tadıyla tekrar ediyoruz :

«çapraz iki çizgi namuslu ekmeğime
alnımın ortasında bir kara kilit
erkek bir kurt gibi tedirginim apaçık»

Bazan da çok duygulu... Ben kendi hesabıma şu mısralarda eziliyorum:

«kapkara güneşlerdi mutsuz sofralarda diş diş bölüşülen»

Sonra :

«öyle ucuzduk ki utanırdı malpazarları»

Sonra :

«yaşamak deyip körtopal bir dünya yaratmışız»

Sonra :

«nedense kendimizden çıkamıyoruz
nedense hep birlikte yalnızız»

Kitapta, değerlendirilmesi gereken motiflerden biri, emekçinin sömürülmesine karşı şairin yürekten gelen isyanıdır :

«caddeler döşeyip caddesiz olmak
yapılar kondurup yuvasız olmak
gemilere baka baka yaşlanmak»

Yahut :

«yol açardık taş kırardık ölüler gelip geçerdi biz kalırdık»

Ve :

«kim yazmış bu kitabı neresinden başlamalı
neresinden yakmalı bu saltanat döküntüsünü»

Bir de; dünyayı tepe tepe kullanan, yıkıntıların üzerinden, sıkılmış yumruklarla yürüyüp giden şairin bu kişiliğine ayna tutan şiirler var:

«bir sabah sürerler kapına için çekerse kullan
.....
uy allah uy koca allah kürk verip don vermiyen allah
.....
oysa ben it de değilim ekmek fırınlarda bile değil
ölüsü kokmuş korkuluğun ben hâlâ uyruk kuyruk
ulan nasıl da harcıyorlar adamın tekesini
toplum kahretsin topunu bu rezil sivri külâhlılar»

(ayazda kabakçekirdeği)

«dörtbuçukaltı bir fotoğraf bu senin vatandaşlığın
yataklar çoğaltmaz kişiyi eşekliğin lüzumu yok
.....
ben artık büyük olmalıyım yeryüzü fındık fıstık
nasıl da utanıyorum karakollardan»
(türkçe uyanmak)

Kitapta çok sevdiğim şiirlerden biri, «yedi çatallı kazık». İstanbul üstüne şimdiye kadar çok şiir yazıldı. İstanbul nasıl övülmedi, nelere benzetilmedi ki... Ama hiçbir şair, İstanbul'u, Hasan Hüseyin kadar, Hasan Hüseyin açısından ve bir işçi yüreğiyle anlatmadı. «Yedi çatallı kazık,» dört başı mamur bir İstanbul destanıdır; ondan örnek vermiyeceğim!

Öyle anlaşılıyor ki şairde, ayrıca bir biçim kaygusu yok. Onda sanat, dâvanın emrine verilmiş, namuslu işçilik istiyen bir araçtır, o kadar. Bu anlayış, biçimi, özün kılığı olarak, hiç zorlamaksızın, getirip kulağımıza ve gözümüze dayıyor. Ve mısralar, düşünceleri, imajları, duyguları, dörtnala koşturan bir fırtına oluyor :

«verecek hiçbir şeyleri yoktu yüreklerinden başka
ve barışın demir kapılarında sıkılmış yumrukları
toprağı sürer gibi demiri döver gibi dövüştüler
düştüler
ve bu çetin kavganın
mustafa kemal dedik adına»

Ve yer yer insanın üstüne yürüyen kâfiyeler, sanırım ki birer tesadüftür:

«istanbul dedikleri bir paket köylü cıgarası
istanbul dedikleri bir tas işkembe çorbası»

Tasvir ve benzetmeler çok renkli, çok sivri:

«bütün sesler bölüşüldü leyleğe laklak hah ha»

Başka :

«altın gözlüklü yalınayak bir istanbul»
.....
«uzaklarda bir harman sarısı yangınlara benzer benzemez»
.....
«büyük bir korku gibi birden açıkta kalmıştık»
«oysa biz kendi yağmurumuzda bir başka ıpıslaktık»

Nihayet; kitaba adını veren şiir, bence, bir modern destan müjdesidir :

«.....
o çoban ateşinin parladığı yerde kavel'de
o erkekçe direnilen yerde kavel'de
.....
ve izin verirlerse istinyeli emekçi kardeşlerim
ve soluğum tükenmedikçe bu doyumsuz dünyada
güneşe karışmadıkça etim
kavel grevcilerinin türküsünü söyliyeceğim»
Alnından öperim HASAN HÜSEYİN!

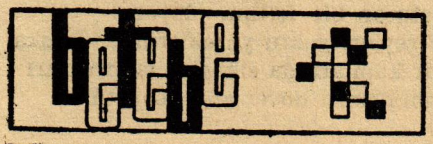

MOZAİKLERİ

ŞEHİRLERİMİZİN
EVLERİMİZİN
ŞENLİĞİDİR.

Satış Mağazası	:	**22 21 11**
Büro	:	**44 10 17**
Fabrika	:	**21 18 41**

YENU : 76

TİYATRO ELEŞTİRMENİ ARANIYOR

Suat Taşer

İstenen koşullar ve nitelikler şunlardır :

1 — Okur, yazar olmak.

2 — Okuduğunu doğru anlıyabilecek bir zihin sağlığına, anladığını dosdoğru yazabilecek bir yazarlık dürüstlüğüne sahip olmak.

3 — Tiyatroyu; en az iyi bir piyes yazarı, iyi bir aktör, iyi bir rejisör, iyi bir dekoratör, iyi bir ışıkçı, iyi bir perdeci ve iyi bir seyirci kadar bilmek, hissetmek.

4 — Beğenisiz olmamak. Beğenisini bilgiçlikle değil, bilgi ile beslemek.

5 — Önyargıların tutsağı olmamak. Övgüde olsun, yergide olsun; kalemini, bir kalb, bir beyin cerrahının neşterini kullanmasına komuta eden meslekî yetkinliğe, sorumluluk duygusuna ve ahlâkına sahip olmak.

6 — Sanatın asalağı, sanatçıların sömürgeni olmamak.

7 — Çıkarcılığın hiçbir türünden sabıkası bulunmamak.

8 — Yeniyi, doğruyu, güzeli görebilecek bir göze, kavrıyabilecek bir olgunluğa, sonra da bunları rahat ve sakıncasız belirtebilecek bir kişiliğe sahip olmak.

9 — Yargılarında kişisel duygularının arıklığına kapılmamak.

10 — «Sanatta kendini değil, kendinde sanatı sevmek. -Stanislavsky.»

11 — İlgiyi üstüne çekmek, önemsenmek için gerçeklere ihanet etmemek,

12 — Her ne pahasına olursa olsun, ün kazanmak tutkusu ile zemzem kuyusunu kirletenin durumuna düşmemek.

13 — Bir gazetede ya da dergide kendisine ayrılan boşluğu yararlı bir iç ile doldurmak.

14 — Dolduramıyacağı zaman, yalan yanlış, abuksabuk yazmanın hiç yazmamaktan daha dürüst bir iş olmadığını bilmek.

15 — Hele hele, kılavuzluk eden karga olmaktan her zaman kaçınmak.

Yukarıda belirtilen koşullarla niteliklere uygun tiyatro eleştirmeninin, en kısa zamanda Türk Tiyatrosuna başvurup kendisine ayrılan seçkin yeri almasını acele rica ederiz.

TÜRKİYE'DE
İLK florürlü
DİŞ MACUNU...,

DİŞ MİNELERİNİ SERTLEŞTİRİR ÇÜRÜMELERİ ÖNLER

YENU : 77 — Radar Reklâm 272

Baskı Tarihi : 1/6/1964

Bütün ağrılara karşı...

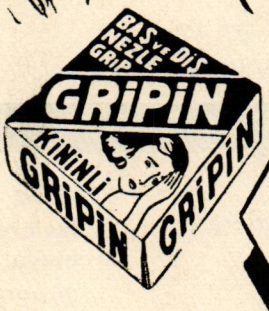

GRİPİN, baş, diş, nezle, romatizma, adale ve sinir ağrılarını geçirir. Grip, nezle gibi hastalıkların başlangıcında bir çok fenalıkların önüne geçer.

Kininli

GRİPİN

4 saat ara ile günde 3 tane alınabilir.

taal 25

YENU : 78 — Faal Ajansı 3554

REKLÂM.
LARINIZ
İÇİN

"BASIN İLÂN KURUMU"

Genel Müdürlük
Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1
İstanbul
Telefon : 22 43 84 - 22 43 85
Telgraf Adresi · BASIN KURUMU

ŞUBELER	DIŞ MUHABİRLER	
İstanbul	A.B.D.	İsveç
Ankara	Almanya (Federal)	İsviçre
İzmir	Almanya	İtalya
Adana	Avusturya	Japonya
Bursa	Avustralya	Lübnan
Diyarbakır	Belçika	Macarlstan
Erzurum	Bulgaristan	Norveç
Eskişehir	Çekoslovakya	Pakistan
Konya	Danimarka	Polonya
Zonguldak	Fransa	Portekız
	Hollanda	Romanya
	İngiltere	Yugoslavya
	İspanya	Yunanistan
	İsrail	

YENU : 79 Basın — 8871

125 Kuruş